

Stichting Pensioenfonds
Wolters Kluwer Nederland

Actuariële- en
Bedrijfstechnische nota

21 november 2018

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	4
2.	Doelstellingen en beleidsuitgangspunten	5
2.1	Beleidscyclus	5
2.2	Hoofddoelstelling	5
2.3	Missie, visie en strategie	6
2.4	Risicohouding en risicobereidheid	7
2.5	Opdrachtaanvaarding	8
2.6	Uitvoeringsovereenkomst	9
3.	Deelnemerschap en pensioenregeling.....	11
3.1	Deelnemerschap	11
3.2	Pensioenregeling	11
4.	Financiële opzet.....	13
4.1	Sturingsmiddelen, haalbaarheidstoets en financieel crisisplan	13
4.2	Premiebeleid	13
4.3	Toeslagenbeleid	13
4.4	Kortingsbeleid	14
4.5	Beleggingsbeleid.....	16
4.6	Haalbaarheidstoets en financieel crisisplan	18
5.	Voorziening pensioenverplichtingen en eigen vermogen.....	20
5.1	Voorziening pensioenverplichtingen	20
5.2	Herverzekering	21
5.3	Garantievermogen.....	21
5.4	Achtergestelde renteloze lening.....	21
5.5	Dekkingsgraad.....	21
6.	Risicomanagement	24
6.1	Integraal risicomanagement (IRM)	24
6.2	Financiële risico's.....	25
6.2.2	Inflatierisico	26
6.3	Rapportages beleggingen, opzet resultaatevaluatie en managementinformatie.....	31
7.	De organisatie van het fonds.....	32
7.1	Verdeling taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden	32
7.2	Risicomanagement organisatie	36
7.2.1	Risico governance - 'three lines of defence'	36
7.2.2	Risicobeheercommissie	38
7.3	Bezoldigingsbeleid en educatie	39
7.4	Integriteitbeleid	39
7.5	Communicatiebeleid	40
	Bijlage 1 - Financieel crisisplan.....	41
	Bijlage 2 - Verklaring inzake beleggingsbeginselen - investment beliefs.....	48

Bijlage 3 - Regeling misstanden (incidentenregeling en klokkenluidersregeling).....	59
Bijlage 4 - Uitbestedingsbeleid	62

1. Inleiding

De Actuariële en bedrijfstechnische nota (hierna: ABTN) is het integraal bedrijfsplan van Stichting Pensioenfonds Wolters Kluwer Nederland (hierna: het fonds). De Pensioenwet (artikel 145) bepaalt dat een pensioenfonds een ABTN opstelt. Het fonds heeft in artikel 3 van haar statuten vermeld dat het fonds zijn doel tracht te bereiken (onder andere) door te werken met een ABTN. De inhoud van de hierna te beschrijven ABTN is afgestemd op het bepaalde bij en krachtens de Pensioenwet.

In deze ABTN is nog geen rekening gehouden met de wijzigingen die zijn voorgeschreven in de IORP II-richtlijn, die op 13 januari 2019 van kracht wordt. Deze wijzigingen zullen in 2019 worden verwerkt in de ABTN.

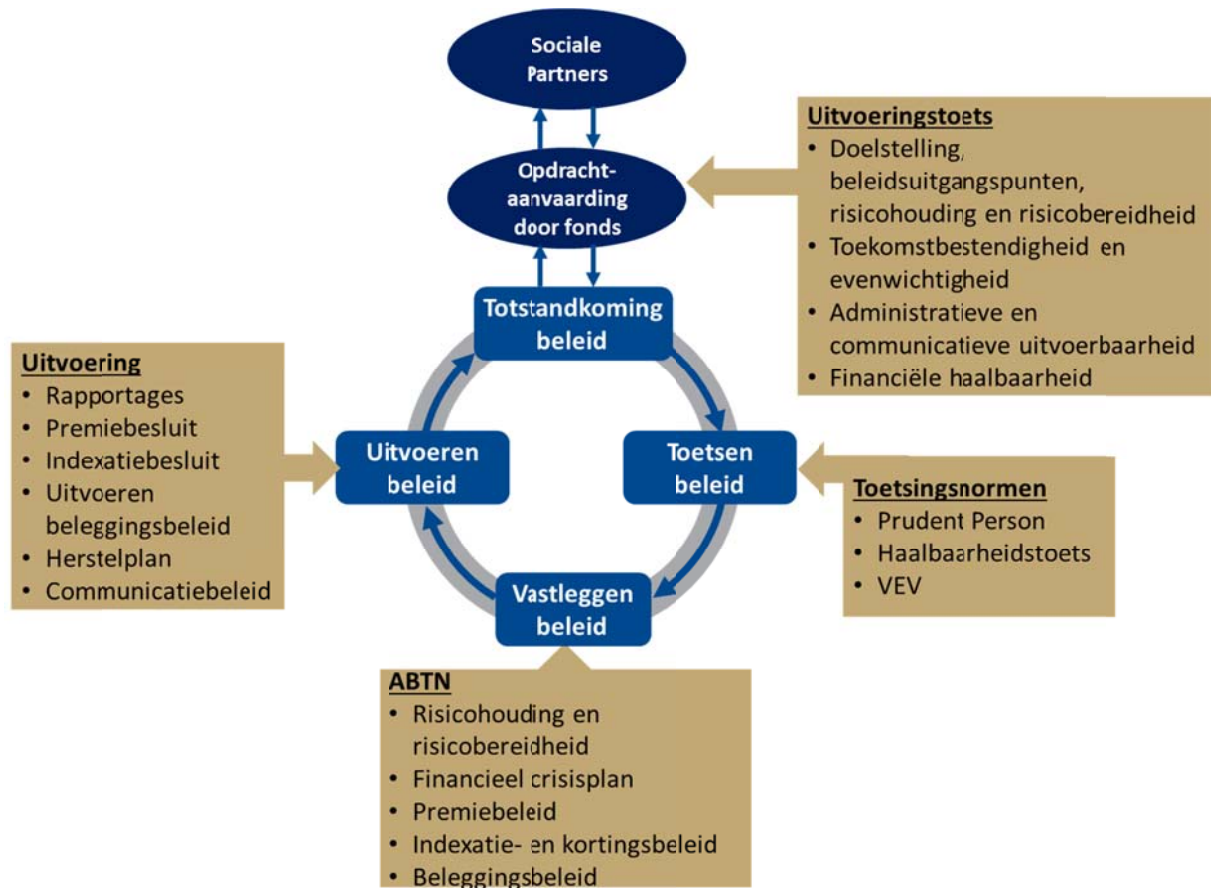
In deze ABTN wordt ingegaan op de algemene beleidsuitgangspunten, de financiële opzet, het vereist vermogen, het risicomanagement en de organisatie van het fonds. Gekozen is voor een opzet waarin de hoofdpunten van de financiële opzet en de organisatie van het fonds worden weergegeven. Voor een nadere detaillering wordt verwezen naar de volgende bestaande fondsstukken of beleidsdocumenten:

- Beleggingsplan
- Bevoegdhedenmatrix
- Compliance handboek
- Contingency plan
- Eindrapportage ALM-studie 2018
- Geschiktheidsprogramma
- Handboek systeembeheer
- Integraal Risicomanagementbeleid (IRM)
- Jaarplan van het fonds
- Noodprocedure om in spoedeisende situaties te kunnen handelen
- Pensioenreglement
- Prepensioenreglement
- Procesbeschrijvingen pensioen-, financiële en beleggingsadministratie (AO/IC)
- Rapport herijking strategische heroriëntatie en swot-analyse
- Reglement beleggingscommissie
- Reglement intern toezicht
- Reglement sociale pensioencommissie
- Reglement verantwoordingsorgaan
- Statuten
- Strategisch beleidskader pensioencommunicatie
- Uitvoeringsovereenkomst
- Verantwoordingsdocument (risicohouding en risicobereidheid)

2. Doelstellingen en beleidsuitgangspunten

2.1 Beleidscyclus

In onderstaand schema wordt de beleidscyclus van het fonds schematisch weergegeven:

Deze beleidscyclus biedt een structuur om de belangrijkste keuzes in de vertaling van doelstellingen naar beleid en uitvoering consistent en beheerst te maken. De beleidscyclus vormt de basis voor monitoring, verantwoording (rapportage) en evaluatie en daarmee ook de beheersmaatregel om het solvabiliteitsrisico te beheersen. Op deze wijze kan het fonds vaststellen, dat haar strategie aansluit op de doelstellingen van het fonds en dat de uitvoering dienovereenkomstig geschiedt, c.q. dat in de uitvoering geen risico's worden aangegaan die het fonds niet heeft beoogd en/of voorzien.

2.2 Hoofddoelstelling

De beleidscyclus begint met het vastleggen van de hoofddoelstelling. De hoofddoelstelling van het fonds is het nu en in de toekomst uitbetalen van pensioenen die voorzien in een inkomen bij ouderdom of overlijden van (gewezen) werknemers van Wolters Kluwer Holding Nederland B.V. en de met haar gelieerde ondernemingen (hierna: Wolters Kluwer). Daarbij streeft het fonds ernaar de opgebouwde pensioenaanspraken en pensioenrechten waar mogelijk jaarlijks te verhogen met een toeslag conform de ambitie zoals vastgelegd in hoofdstuk 4.3.

2.3 Doelstelling, missie, visie en strategie

Doelstelling

In zijn doelstelling geeft het fonds aan wat zijn bestaansgrond is en wat het nastreeft.

De doelstelling van het fonds is het verstrekken van pensioenaanspraken en pensioenrechten aan zijn participanten, met het streven (voorwaardelijk: voor zover de middelen van het fonds het toelaten en afhankelijk van de dekkingsgraad) naar het waardevast houden van de pensioenaanspraken en pensioenrechten.

Missie

In de missie wordt beschreven waarvoor het fonds staat en welke waarden en identiteit het fonds kenmerken.

Het fonds wil een zo goed mogelijke invulling geven aan de uitvoering van de pensioenovereenkomst die Wolters Kluwer heeft gesloten met haar (gewezen) werknemers. De uitvoering dient correct, evenwichtig, transparant, risicobewust, maatschappelijk verantwoord en efficiënt te geschieden. Het fonds wil een duurzaam en betrouwbaar pensioenfonds zijn dat zijn ambities en verplichtingen naar zijn participanten waar kan maken, nu en in de toekomst.

Visie

In de visie wordt beschreven waarvoor het fonds gaat, en wat ten grondslag ligt aan het handelen van het fonds.

Het fonds wil klantgericht zijn en dicht bij zijn participanten staan. Het fonds realiseert transparantie naar en betrokkenheid bij zijn participanten door de communicatie zodanig vorm te geven dat het zijn participanten en Wolters Kluwer daadwerkelijk helpt om de juiste pensioenkeuzes te maken en inzicht te geven in de risico's, rechten en koopkracht. Het bestuur streeft na dat de grootste meerwaarde voor de belanghebbenden wordt gecreëerd en heeft voortdurend aandacht voor de continuïteit van het fonds.

Strategie

Met de strategie wordt aangegeven hoe het fonds de doelstelling, missie en visie wil waarmaken, welke middelen het fonds daartoe wil inzetten en op welke manier.

Om de doelstelling, missie en visie van het fonds te kunnen uitvoeren, streeft het bestuur - als onderdeel van periodieke management- en planningscycli - een solide en professioneel beleid na, in overeenstemming met wet- en regelgeving en de Code Pensioenfonds. Belangrijke onderdelen van de strategie zijn onder meer het beleggingsbeleid, de beheersing van de uitvoerings- en vermogensbeheerkosten, het premiebeleid, het toeslagen- en kortingsbeleid, de medezeggenschap van alle belanghebbenden, de beginselen van goed pensioenfondsbestuur en een gedegen risicomangement- en communicatiebeleid. Het bestuur toetst periodiek of de uitkomsten en zijn handelen in overeenstemming zijn met de doelstelling, missie, visie en strategie van het fonds en legt hierover verantwoording af. Externe dienstverlenende partijen worden zorgvuldig uitgekozen en regelmatig geëvalueerd.

Een goed pensioen is belangrijk voor de participanten en Wolters Kluwer. Het fonds moet daarom wendbaar en klaar zijn voor de toekomst met een mogelijke wijziging van het pensioenstelsel in Nederland.

Een analyse van sterke en zwakke punten van de huidige situatie, in combinatie met een analyse van de verschillende uitvoeringsvormen, heeft geleid tot de strategische keuze om het huidige bestuursmodel of het uitvoeringsmodel op dit moment niet aan te passen.

Zodra met gewijzigde afspraken tussen de sociale partners en nieuwe wet- en regelgeving meer inzicht ontstaat, zal het fonds zich opnieuw beraden op de toekomstbestendigheid en het bestuursmodel en uitvoeringsmodel.

2.4 Risicohouding en risicobereidheid

Kwalitatieve risicohouding

Het bestuur van het fonds is risicobewust. Het fonds streeft ernaar om de nominale aanspraken waardevast na te komen. Inflatie holt de waarde van de nominale uitkeringen uit en gezien het lange termijn karakter van pensioenen is het belangrijk dat de koopkracht van het pensioen via toeslagverlening behouden blijft. Beleggingsrisico kan acceptabel zijn in het streven naar koopkrachtbehoud, zelfs indien dit betekent dat de nominale aanspraken niet geheel na kunnen worden gekomen.

De risicohouding (in dit hoofdstuk gaat het alleen om de financiële risico's; zie voor een bredere definitie van risicomangement hoofdstuk 6) van het bestuur en de andere stakeholders is onder andere gebaseerd op de volgende overwegingen:

- Het opgebouwde pensioen vormt na pensionering de belangrijkste bron van inkomen voor participanten van het fonds.
- Het fonds streeft naar een waardevast pensioen.
- Een afgewogen balans tussen te nemen risico's en het naar verwachting te realiseren beleggingsrendement is noodzakelijk om op langere termijn invulling te kunnen geven aan de pensioenambitie. Voor het nastreven van de pensioenambitie dient het bestuur bereid te zijn om beleggingsrisico te nemen en een beleggingsrendement na te streven dat hoger is dan de risicovrije marktrente.
- Bij een beleidsdekkingsgraad lager dan 110%, bij voorbeeld veroorzaakt door slechte economische omstandigheden, acht het bestuur het uitlegbaar dat toeslagverlening niet volledig plaatsvindt. Kortingen op de pensioenaanspraken en -uitkeringen dienen zoveel mogelijk voorkomen te worden.
- Het bestuur houdt rekening met de belangen van alle participanten.

In 2018 heeft het bestuur de risicohouding geëvalueerd en ongewijzigd vastgesteld, na deze te hebben getoetst bij de sociale partners (sociale pensioencommissie en centrale ondernemingsraad (COR)) en het verantwoordingsorgaan.

Kwantitatieve risicobereidheid

De risicohouding wordt geconcretiseerd in een risicobereidheid door de vaststelling van risicogrenzen (onder andere voor de korte termijn de vereiste dekkingsgraad en voor de lange termijn het pensioenresultaat).

De risicohouding is geconcretiseerd in de volgende uitgangspunten van de risicobereidheid van het bestuur, die ook in 2018 zijn geëvalueerd:

- Het bestuur wil de kans op korten beperken. De kans op korten mag maximaal 5% zijn over een horizon van vijf jaar vanuit de huidige dekkingsgraad (niveau eind 2017).
- Op lange termijn voert het bestuur een voorzichtig beleid, aansluitend bij de uitgangspunten van het Financieel Toetsingskader (FTK). De kans op onderdekking is maximaal 2,5% in 15 jaar vanuit de evenwichtssituatie (dekkingsgraad 130%).
- De lange termijn doelstelling van het bestuur is om de pensioenen te indexeren. De toeslagambitie over 15 jaar is 100% vanuit de evenwichtssituatie. Hierbij wordt alleen vooruitgekeken. De tot nu toe gemiste toeslagen of verleende kortingen tellen hierin niet mee.
- Het vereist eigen vermogen wordt bij voorkeur niet actief verhoogd.

- Meer dan 10% koopkrachtverlies is in beginsel niet acceptabel. Het pensioenresultaat, gemeten vanuit de feitelijke dekkingsgraad over de komende vijf jaar, mag in het 2,5% slechtste scenario niet onder de 90% komen.
- Korte termijn risicogrenzen: de vereiste dekkingsgraad van het fonds mag niet lager zijn dan 113% en niet hoger dan 118%.

De formulering van de risicobereidheid is bij de evaluatie in 2018 aangescherpt.

Bij een overschrijding van de risicogrenzen zal er geen automatische aanpassing van beleid plaatsvinden. Risicogrenzen maken het mogelijk om op een vooraf vastgelegde en objectieve manier te beoordelen of het risico hoger of lager is dan vooraf is toegestaan. Echter, bij overschrijding van risicogrenzen zal een discussie binnen het bestuur, met de sociale partners en het verantwoordingsorgaan plaatsvinden rekening houdend met de situatie en inzichten op dat moment.

In 2015 heeft het bestuur in de aanvangshaalbaarheidstoets de volgende risicogrenzen voor de lange termijn vastgesteld met betrekking tot het pensioenresultaat:

Ondergrens 1: Vanuit de situatie waarbij de dekkingsgraad gelijk is aan de vereiste dekkingsgraad dient de mediaan van het pensioenresultaat tenminste gelijk te zijn aan 93%.

Ondergrens 2: Vanuit de feitelijke dekkingsgraad dient de mediaan van het pensioenresultaat tenminste gelijk te zijn aan 87%.

Ondergrens 3: Vanuit de feitelijke dekkingsgraad dient de maximale afwijking ten opzichte van de mediaan in het geval van een 'slechtweersscenario' (lees: 5e percentiel) 35% te bedragen.

De risicobereidheid van het bestuur kan worden beïnvloed door de actuele financiële positie van het fonds. Periodiek wordt beoordeeld of de ambitie van het fonds nog haalbaar is in een jaarlijks uit te voeren haalbaarheidstoets. Bij de keuze voor een bepaald beleid wordt niet alleen een verwachte ontwikkeling beoordeeld, maar ook scenario's die gunstiger of minder gunstig zijn dan de verwachte ontwikkeling. De ambitie dient in de meeste scenario's te kunnen worden behaald. Indien dit niet het geval is, moet zo nodig de ambitie worden bijgesteld.

Als de financiële situatie van het fonds verbetert, wordt bij voorkeur minder risico genomen, omdat de ambitie dan in evenveel of meer gevallen haalbaar is met minder risico (zie hoofdstuk 4.5).

2.5 Opdrachtaanvaarding

Het bestuur draagt op grond van artikel 102a van de Pensioenwet zorg voor de formele opdrachtaanvaarding van de door sociale partners aan het fonds opgedragen pensioenregeling. Het bestuur toetst bij de opdrachtaanvaarding voor het fonds als geheel en voor de relevante beleidsgebieden apart aan de doelstelling en de beleidsuitgangspunten van het fonds. Het verantwoordingsdocument d.d. 26 mei 2015 bevat de wijze waarop het fonds invulling heeft gegeven aan artikel 102a van de Pensioenwet. De formele opdrachtaanvaarding van de door sociale partners aan het fonds opgedragen pensioenregeling is in het verantwoordingsdocument vastgelegd. De evaluatie in 2018 van de risicohouding (zie hoofdstuk 2.4) en de ALM-studie 2018 (zie hoofdstuk 4.5) gaven geen aanleiding tot voorstellen tot wijziging in de opdracht.

2.6 Uitvoeringsovereenkomst

De afspraken over de uitvoering van de pensioenovereenkomst tussen het fonds en Wolters Kluwer zijn vastgelegd in de uitvoeringsovereenkomst. De uitvoeringsovereenkomst voldoet aan de in paragraaf 3.2 van de Pensioenwet genoemde eisen.

Een lijst met de aangesloten ondernemingen is als bijlage toegevoegd aan de uitvoeringsovereenkomst. Wolters Kluwer maakt ieder jaar een update van deze lijst.

Verplichtingen van het fonds

Het fonds verplicht zich tot uitvoering van de pensioenregeling zoals afgesproken in de pensioenovereenkomst en neergelegd in de reglementen. Het fonds verplicht zich aangemelde werknemers van Wolters Kluwer, die voldoen aan de voorwaarden van (een van) de reglementen in te schrijven en hen binnen drie maanden na aanvang van de deelneming informatie over de kenmerken en uitvoering van de pensioenregeling te verstrekken en over persoonlijke omstandigheden die een actie van de werknemer kunnen vragen.

Verplichtingen van Wolters Kluwer

- Wolters Kluwer heeft zich verplicht al haar werknemers en die van de door haar aangewezen gelieerde ondernemingen, die daarvoor overeenkomstig (een van) de reglementen in aanmerking komen, tijdig een pensioenovereenkomst aan te bieden en bij het fonds aan- en af te melden, relevante gegevens te verstrekken en de bijdrage van de actieve deelnemers te innen.
- Wolters Kluwer laat werknemers die weigeren actief deelnemer te worden van het fonds een afstandsverklaring tekenen waarvan het fonds een afschrift ontvangt. Wolters Kluwer vrijwaart het fonds tegen eventuele aanspraken van derden als gevolg van het niet voldoen aan deze verplichting.

Premievaststelling

- Wolters Kluwer heeft zich verplicht een bijdrage in de kosten van de pensioenregelingen te betalen overeenkomstig de bepalingen in de reglementen.
- Uiterlijk 30 november van elk jaar zullen partijen de premie vaststellen voor het volgend jaar met inachtneming van het bepaalde in de reglementen en in hoofdstuk 4.2. De premie is vanaf boekjaar 2015 voor drie tot vijf jaar vastgesteld op 24% van de pensioengrondslag.
- Indien de feitelijke premie hoger is dan de gedempte kostendekkende premie op basis van het 120-maandsgemiddelde van de nominale rentetermijnstructuur, wordt het meerdere toegevoegd aan de premie-egalisereserve. Indien de feitelijke premie lager is dan de gedempte kostendekkende premie, wordt de opbouw evenredig verlaagd, tenzij de premie-egalisereserve toereikend is om de opbouw in de contractperiode in stand te houden.
- Wolters Kluwer is bereid in overleg te treden met het fonds over een aanvullende bijdrage indien het fonds onvoldoende middelen heeft om de pensioenregelingen in stand te houden of indien niet wordt voldaan aan het minimaal vereist eigen vermogen of indien de feitelijke dekkingsgraad en de beleidsdekkingsgraad lager zijn dan de kritische dekkingsgraad (zie hoofdstuk 5.6 en bijlage 1).

Premie-inning

Wolters Kluwer verbindt zich elke maand, rond de 20^e van die maand, 1/12 van de premie en eventuele aanvullende bijdragen van Wolters Kluwer over dat kalenderjaar te voldoen met dien verstande dat de definitieve jaarbijdragen, bestaande uit de premie voor Wolters Kluwer en de deelnemersbijdragen in hun geheel binnen zes maanden na afloop van het kalenderjaar moeten zijn voldaan.

Bij een betalingsachterstand van meer dan 5% en indien tevens niet voldaan wordt aan het minimaal vereist eigen vermogen worden zowel het verantwoordingsorgaan als de COR van Wolters Kluwer elk kwartaal schriftelijk geïnformeerd.

Procedures voor het opstellen of wijzigen van de pensioenreglementen

In de sociale pensioencommissie vindt overleg plaats tussen sociale partners over de pensioenovereenkomst. De sociale pensioencommissie kan wijzigingen in de pensioenovereenkomst initiëren en een voorgenomen besluit tot wijziging nemen, voor zover deze niet strijdig zijn met de geldende jurisprudentie, de geldende CAO of de (pensioen-)wet en -regelgeving. Na bekrachtiging door Wolters Kluwer van dit voorgenomen besluit, legt Wolters Kluwer dit ter instemming voor aan de COR. Na instemming van de COR wordt het pensioenreglement door het fonds aangepast.

Het bestuur kan zelfstandig wijzigingen doorvoeren in de reglementen voor zover deze voortvloeien uit de geldende wet- en regelgeving of door de toezichthouder worden voorgeschreven.

Toeslagverlening en voorwaardelijkheidsverklaring

Toeslagverlening vindt plaats overeenkomstig het bepaalde in artikel 15 van het pensioenreglement en artikel 10 van het prepensioenreglement. Op de pensioenrechten en pensioenaanspraken wordt jaarlijks per 1 januari toeslag verleend van maximaal het percentage waarmee het prijsindexcijfer over de maand september in het voorafgaande jaar is gestegen ten opzichte van het prijsindexcijfer over de maand september in het daaraan voorafgaande jaar. Onder prijsindexcijfer wordt verstaan de door het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) vastgestelde Consumenten Prijsindex alle huishoudens (2015=100).

Voor deze voorwaardelijke toeslagverlening is geen reserve gevormd en wordt geen premie betaald. De toeslagverlening wordt uit het beleggingsrendement gefinancierd.

Het bestuur beslist jaarlijks in hoeverre toeslagverlening plaatsvindt. Dit besluit leidt niet tot enig recht van de bij het fonds betrokken participanten op een verhoging in de toekomst van de opgebouwde pensioenaanspraken dan wel ingegane pensioenen. Het bestuur kan slechts tot verhoging besluiten indien de financiële positie van het fonds dat - naar het oordeel van het bestuur - toelaat. Het bestuur hanteert daarbij een richtsnoer, dat wordt beschreven in hoofdstuk 4.3.

Hoofdelijke aansprakelijkheid

Wolters Kluwer N.V. heeft zich hoofdelijk aansprakelijk gesteld voor de nakoming van alle verplichtingen door Wolters Kluwer uit hoofde van de uitvoeringsovereenkomst.

3. Deelnemerschap en pensioenregeling

3.1 Deelnemerschap

De voorwaarden voor het verkrijgen van het actief deelnemerschap zijn vastgelegd in het pensioenreglement van het fonds. Als actief deelnemer wordt in het fonds opgenomen degene die door Wolters Kluwer als zodanig is aangemeld en die:

- een dienstverband met Wolters Kluwer heeft;
- nog niet de pensioen(ingangs)datum heeft bereikt; en
- niet tegenover het fonds een schriftelijke verklaring - indien van toepassing mede ondertekend door de partner - heeft afgelegd, waaruit blijkt dat wordt afgezien van opname in het fonds en er daardoor noch voor zichzelf, noch voor de na te laten betrekkingen enige aanspraak op pensioen ten laste van het fonds of Wolters Kluwer geldend gemaakt kan worden. Een dergelijke verklaring kan slechts worden afgelegd of door gemoedsbezwaren tegen iedere vorm van verzekering of met instemming van de directie van Wolters Kluwer.

Het actief deelnemerschap vangt aan op de eerste dag van de maand waarin aan alle hiervoor genoemde voorwaarden is voldaan.

3.2 Pensioenregeling

De pensioenregeling is vastgelegd in het pensioenreglement voor de participanten van het fonds dat in werking is getreden per 1 januari 2018. Daarnaast kunnen bepalingen uit oude reglementen van toepassing zijn op pensioengerechtigden, gewezen deelnemers, actieve deelnemers met een premievrijstelling wegens arbeidsongeschiktheid of actieve deelnemers in een sociaal beleidskader, tenzij anders geregeld in het actuele pensioenreglement.

De pensioenregeling heeft de volgende kenmerken:

Toetredingsleeftijd:	Er geldt geen minimum toetredingsleeftijd.
Pensioenrichtleeftijd:	68 jaar (ingangsdatum de 1 ^e van de maand voor de 68 ^e verjaardag).
Regeling:	Voorwaardelijk geïndexeerde middelloonregeling.
Pensioengevend salaris:	Het per 1 januari van dat jaar, of latere datum van aanvang van het actief deelnemerschap, geldende vaste jaarsalaris vermeerderd met een percentage wegens vakantietoeslag.
Franchise:	Per 1 januari 2018 € 13.344,-, 10/7,5 maal de AOW uitkering plus vakantie uitkering die geldt voor gehuwden met een partner ouder dan de AOW leeftijd.
Pensioengrondslag:	Het pensioengevend salaris verminderd met de franchise.
Maximum:	Per 1 januari 2018 is het maximum pensioengevend salaris € 105.075,-. Dit maximum wordt jaarlijks overeenkomstig de fiscale regelgeving aangepast aan de contractloonontwikkelingsfactor, voor het eerst per 1 januari 2019.
Opbouwpercentage:	Het opbouwpercentage wordt jaarlijks vastgesteld en is afhankelijk van de bijdrage van Wolters Kluwer. Volgens de regels die zijn geformuleerd in hoofdstuk 4.2 wordt berekend hoeveel opbouw gefinancierd kan worden uit de bijdrage. Voor 2018 bedraagt het opbouwpercentage 1,875% (fiscaal maximum bij een pensioenrichtleeftijd van 68 jaar).
Ouderdomspensioen:	Tijdens het actief deelnemerschap wordt elk jaar een deel van

- het ouderdomspensioen opgebouwd ter grootte van de voor dat jaar vastgestelde opbouw per jaar.
- Partnerpensioen:** Voor de actieve deelnemer is het partnerpensioen op risicobasis verzekerd. Op de pensioendatum kan gekozen worden voor uitruil van een deel (er zijn meerdere varianten mogelijk) van het ouderdomspensioen voor een partnerpensioen. Het ouderdomspensioen wordt verlaagd met een actuariael neutraal percentage, dat afhankelijk is van de leeftijd van de actieve deelnemer en het leeftijdsverschil in volle jaren tussen actief deelnemer en partner. Bij ontslag voor de pensioeningang wordt een deel van het ouderdomspensioen omgezet -op dezelfde wijze als bij pensionering- in een tijdelijk verzekerd (tot 68 jaar) levenslang partnerpensioen, tenzij de gewezen deelnemer er samen met zijn/haar partner voor kiest hiervan af te zien. Voor de financiering van het tijdelijk partnerpensioen wordt op het ouderdomspensioen vóór de uitruil een korting toegepast van 0,39% voor ieder jaar gelegen tussen ontslagdatum en pensioendatum. Dit percentage wordt jaarlijks getoetst.
- Eenmalige uitkering:** Uitkering voor de partner bij overlijden van een gepensioneerde deelnemer als gewenning en overgang naar het lagere partnerpensioen.
- Wezenpensioen:** 14% van het bereikbare ouderdomspensioen.
- Arbeidsongeschiktheid:** Bij ontslag wegens (gedeeltelijke) arbeidsongeschiktheid, zal de pensioenopbouw (gedeeltelijk) premievrij worden voortgezet, zolang de arbeidsongeschiktheid blijft bestaan.
- Toeslagverlening:** De voorwaardelijkheidsverklaring zoals vermeld in hoofdstuk 2.6 van deze ABTN is van toepassing op de toeslagverlening volgens dit reglement. Toeslagen worden verleend op basis van het in hoofdstuk 4.3 beschreven toeslagenbeleid. De opgebouwde pensioenaanspraken van actieve deelnemers en de ingegane en premievrije pensioenen worden - indien besloten wordt tot een verhoging - al dan niet gedeeltelijk verhoogd overeenkomstig de stijging van het door het CBS vastgestelde Consumenten Prijsindexcijfer Alle Huishoudens over de maand september van het voorgaande jaar ten opzichte van het prijsindexcijfer over de maand september in het daaraan voorafgaande jaar.
- Waardeoverdrachten:** Op verzoek van de actieve of gewezen deelnemer werkt het fonds mee aan overdrachten die voldoen aan de eisen die daartoe in de Pensioenwet worden gesteld.
- Vervroeging:** De pensioenregeling kent de mogelijkheid van (gedeeltelijke) vervroeging. Het ouderdomspensioen wordt bij vervroegde ingang verlaagd met een actuariael neutraal percentage.
- Hoog/Laag:** De pensioenregeling kent de mogelijkheid om binnen de fiscale grenzen een hoog/laag of laag/hoog constructie toe te passen. Hiervoor worden actuariael neutrale percentages toegepast.

Naast de pensioenregeling voert het pensioenfonds ook de in 2006 beëindigde prepensioenregeling uit voor een gering aantal participanten.

4. Financiële opzet

4.1 Sturingsmiddelen, haalbaarheidstoets en financieel crisisplan

Het fonds hanteert financiële sturingsmiddelen ter beheersing van financiële- en economische risico's. Deze worden in de hoofdstukken 4.2 tot en met 4.5 beschreven. De sturingsmiddelen zijn getoetst in een ALM-studie, waarbij rekening is gehouden met het Besluit financieel toetsingskader pensioenfondsen. Daarnaast voert het fonds jaarlijks een haalbaarheidstoets uit en heeft het fonds een financieel crisisplan opgesteld (zie hoofdstuk 4.6).

4.2 Premiebeleid

Kostendekkende (nominale) premie

Het fonds berekent jaarlijks de hoogte van de kostendekkende premie volgens artikel 128 van de Pensioenwet. Deze premie is gebaseerd op het 120-maandsgemiddelde van de nominale rentetermijnstructuur (gedempte premie), zoals die door DNB wordt gepubliceerd. Door toepassen van de gedempte premie worden de premieschommelingen op de korte termijn beperkt. Deze premie bestaat uit:

- a. De actuariële benodigde premie voor de inkoop van de onvoorwaardelijke onderdelen van de pensioenregeling.
- b. Een opslag voor de uitvoeringskosten.
- c. Een opslag die nodig is voor het in stand houden van het vereist eigen vermogen.

Gelet op het toeslagenbeleid van het fonds is in deze kostendekkende premie geen premie ten behoeve van de toeslagverlening opgenomen.

Feitelijke premie

De hoogte van de premie, die feitelijk in rekening wordt gebracht, bedraagt 24% van de pensioengrondslag en is vastgesteld in het overleg tussen werkgever en werknemers in de sociale pensioencommissie voor de duur van drie tot vijf jaar vanaf boekjaar 2015.

De feitelijke premie wordt aangewend om de pensioenaanspraken in te kopen. Indien de feitelijke premie hoger is dan de gedempte kostendekkende premie op basis van het 120-maandsgemiddelde van de nominale rentetermijnstructuur, wordt het meerdere toegevoegd aan de premie-egaliseringsreserve. Indien de feitelijke premie lager is dan de gedempte kostendekkende premie, wordt de opbouw evenredig verlaagd, tenzij de premie-egaliseringsreserve toereikend is om de opbouw in de contractperiode in stand te houden. Het aldus vastgestelde opbouwpercentage mag niet hoger zijn dan het fiscaal maximum.

Effectiviteit premiebeleid als sturingsmiddel

Het fonds hanteert een kostendekkende premie met een opslag voor de instandhouding van het vereist eigen vermogen. Er wordt geen opslag toegepast voor herstel van het eigen vermogen boven het vereist eigen vermogen. Door het relatief geringe aantal actieve deelnemers is de effectiviteit van het premiebeleid als sturingsmiddel voor de beleidsdekkingsgraad beperkt.

4.3 Toeslagenbeleid

Financiering van de toeslagverlening (indexatie) zal plaatsvinden uit eventuele overrendementen. De toeslagverlening van ingegane- en premievrije pensioenen en van de opgebouwde aanspraken is een voorwaardelijke verplichting, die voor de toekenning afhanke-

lijk is van de beleidsdekkingsgraad. De voorwaardelijkheidverklaring is opgenomen in hoofdstuk 2.6.

Het bestuur van het fonds hanteert daarbij als richtsnoer het volgende:

- Bij een beleidsdekkingsgraad onder 110% wordt geen toeslag verleend.
- Er wordt niet meer toeslag verleend dan naar verwachting in de toekomst te realiseren is. Dit wordt jaarlijks vastgesteld op basis van een advies van de adviserend actuaire (Sprenkels & Verschuren). Volledige toeslagverlening is mogelijk bij een beleidsdekkingsgraad van 123,6% (niveau 2017). De beleidsdekkingsgraad waarbij volledige toeslagverlening mogelijk is, kan per jaar variëren.
- Incidentele toeslagverlening om een niet toegekende toeslag of een doorgevoerde vermindering van pensioenaanspraken en pensioenrechten te compenseren kan eventueel worden verleend, zodra volledige toeslagverlening mogelijk is en:
  - de beleidsdekkingsgraad hoger is dan het maximum van enerzijds de vereiste dekkingsgraad en anderzijds de beleidsdekkingsgraad waarbij volledige toeslagverlening in de toekomst mogelijk is;
  - in enig jaar ten hoogste een vijfde van het vermogen dat voor deze toeslagverlening beschikbaar is, wordt aangewend.

Incidentele toeslagverlening (inhaalindexatie)

Indien de middelen voor incidentele toeslagverlening beschikbaar zijn wordt deze als volgt toegekend:

- Indien zowel sprake is van niet toegekende toeslagen als van verminderingen (kortingen) van pensioenaanspraken en pensioenrechten worden eerst de verminderingen gerepareerd.
- Achterstanden worden om fiscale redenen per individuele participant geregistreerd. Voor iedere participant wordt cumulatief bijgehouden hoeveel vermindering is toegepast en hoeveel gemiste toeslagverlening er is.
- Bij reparatie/inhaal wordt een voor iedereen gelijk percentage van de achterstand toegepast.
- Bij overlijden van een participant wordt de cumulatieve achterstand overgeheveld naar de partner(s) en/of kinderen (indien aanwezig en aanspraakgerechtigd), in de bestaande verhouding van de aanspraken op nabestaandenpensioen.
- Geen reparatie/inhaal vindt plaats bij participanten die zijn overleden of waarvan de waarde is overgedragen of afgekocht.
- De hoogte van de cumulatieve achterstanden worden 'opgerent' met het percentage waarmee de prijsindex stijgt.
- Nabetaaling van in het verleden gemiste pensioenuitkeringen vindt niet plaats.

Effectiviteit toeslagenbeleid als sturingsmiddel

Het beperken van de toeslagverlening vermindert de stijging van de voorziening pensioenverplichtingen. Daarmee is het een effectief sturingsmiddel. De omvang van de jaarlijkse effecten op de beleidsdekkingsgraad is echter gering, omdat deze beperkt blijft tot (een deel van) de jaarlijkse prijsstijging.

4.4 Kortingsbeleid

Het fonds kan op basis van artikel 134 van de Pensioenwet uitsluitend in de volgende situaties een korting toepassen op de verworven pensioenaanspraken en -rechten:

- Indien de beleidsdekkingsgraad niet voldoet aan de eisen ten aanzien van het minimaal vereist eigen vermogen of het vereist eigen vermogen.

- Indien het fonds niet in staat is binnen een redelijke termijn te voldoen aan het minimaal vereist eigen vermogen of het vereist eigen vermogen zonder dat de belangen van de participanten of de werkgever onevenredig worden geschaad.
- Indien alle overige beschikbare sturingsmiddelen, met uitzondering van het beleggingsbeleid, zijn ingezet in het herstelplan, bedoeld in artikel 138 of artikel 139 van de Pensioenwet.

Kritische dekkingsgraad en herstelt termijn

Jaarlijks wordt een kritische dekkingsgraad (of kortingsgrens) vastgesteld en vastgelegd in het crisisplan. Bij deze kritische dekkingsgraad is herstel tot de minimaal vereiste dekkingsgraad mogelijk in drie jaar, zonder kortingsmaatregelen.

Op basis van deze periode van drie jaar wordt de hersteltermijn ten behoeve van het herstelplan bepaald. De hersteltermijn is de termijn waarin het fonds vanuit de kritische dekkingsgraad kan herstellen tot de vereiste dekkingsgraad van 116,7% (niveau ultimo 2017). Deze hersteltermijn is vastgesteld op acht jaar en is daarmee korter dan de maximale wettelijke termijn van tien jaar. De hersteltermijn om te voldoen aan de vereiste dekkingsgraad is vastgesteld op basis van een herstelplan en blijft gedurende de gehele herstelperiode van kracht.

Kortingsstaffel

Het fonds zal kortingen toepassen in de volgende situaties:

- Indien de beleidsdekkingsgraad en de feitelijke dekkingsgraad op de peildatum van 31 december lager zijn dan de kritische dekkingsgraad, wordt het verschil tussen de feitelijke dekkingsgraad en de kritische dekkingsgraad met een direct door te voeren korting op de aanspraken overbrugd. Deze korting volgt uit het herstelplan.
- Indien de beleidsdekkingsgraad op de peildatum van 31 december en in de jaren daarvoor op drie opeenvolgende peildata lager is dan de minimaal vereiste dekkingsgraad van 104,0% en op dat moment de feitelijke dekkingsgraad ook lager is dan 104,0%, wordt het verschil tussen de feitelijke dekkingsgraad en 104,0% met een direct door te voeren korting op de aanspraken overbrugd. Deze korting volgt uit het herstelplan.
- Indien de beleidsdekkingsgraad op de peildatum, die afhankelijk is van de ingangsdatum van het herstelplan, lager is dan de vereiste dekkingsgraad en het fonds niet in staat is om binnen de vastgestelde hersteltermijn van acht jaar te voldoen aan het vereist eigen vermogen, dan worden de aanspraken gekort, zodanig dat het fonds naar verwachting wel binnen deze termijn kan herstellen tot het vereist eigen vermogen. Deze korting wordt gespreid over de horizon van de hersteltermijn, waarbij alleen de korting in het eerste jaar onvoorwaardelijk is. De kortingen voor latere jaren zijn voorwaardelijk. Jaarlijks wordt de effectiviteit van de korting getoetst en indien nodig aangepast in het herstelplan.

Indien van toepassing worden alle pensioenaanspraken en -rechten in gelijke mate gekort.

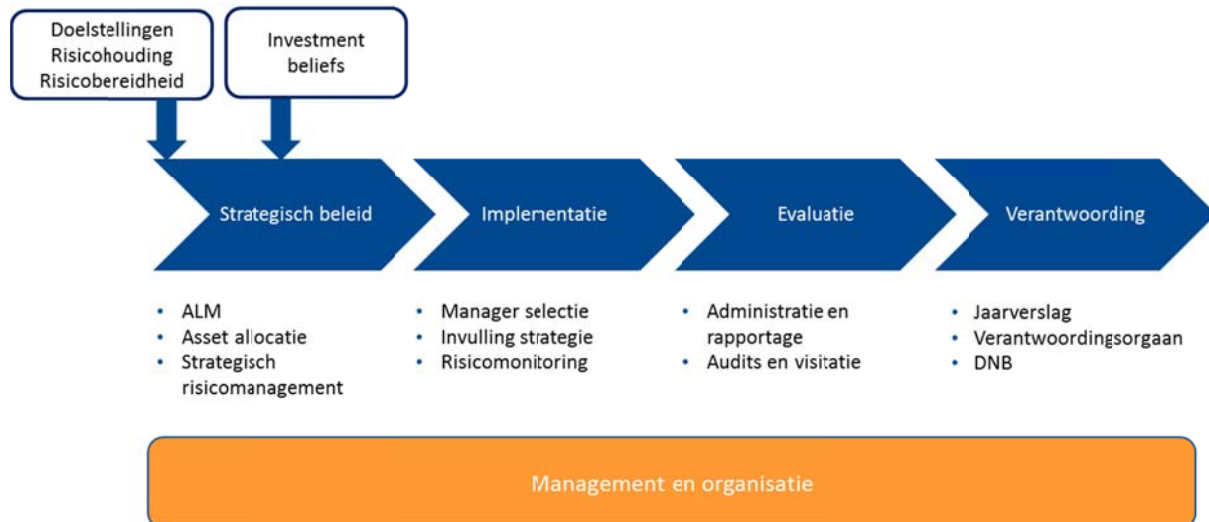
Het fonds informeert de participanten, de werkgever, de COR, het verantwoordingsorgaan en de toezichthouder schriftelijk over het besluit tot korting van de pensioenaanspraken en -rechten. De korting kan op zijn vroegst een maand (per 1 januari 2019 drie maanden) nadat bovenstaande belanghebbenden hierover geïnformeerd zijn, worden gerealiseerd.

Effectiviteit kortingsbeleid als sturingsmiddel

Indien kortingen noodzakelijk zijn, is het toepassen daarvan een effectief sturingsmiddel. De omvang van de korting kan vastgesteld worden op wat nodig is om de beleidsdekkingsgraad van het fonds te herstellen.

4.5 Beleggingsbeleid

Het opstellen van het strategische beleggingsbeleid valt uiteen in een aantal stappen. Deze stappen noemen we de beleggingscyclus. De beleggingscyclus kan worden gezien als een continu doorlopend proces zoals hieronder weergegeven:

De doelstelling van het beleggingsbeleid is het op lange termijn realiseren van een zo hoog mogelijk rendement uitgaande van de strategische asset allocatie bij een acceptabel risico, rekening houdend met de verplichtingenstructuur en de risicobereidheid van het fonds. Daarnaast stuurt het fonds op een risicobudget ten opzichte van de pensioenverplichtingen tegen de swaprente.

ALM-studie

Het fonds voert minstens iedere drie jaar een ALM-studie uit of een verkorte update. Het bestuur laat zich daarbij adviseren door een externe consultant. In deze studie wordt vastgesteld op welke wijze het fonds op de lange termijn haar financiële doelstellingen het meest efficiënt kan realiseren, waarbij de belangen en de risicohouding van alle belanghebbenden op een evenwichtige wijze worden meegewogen. Daarbij wordt rekening gehouden met onzekere factoren als de ontwikkeling van lonen en prijzen en het rendement op de beleggingen.

In elke ALM-studie vindt een evaluatie plaats van het strategisch premie-, toeslagen-, kortings- en beleggingsbeleid, dat in de voorafgaande jaren is gehanteerd. In de evaluatie wordt getoetst of het gevoerde beleid ook voor de toekomst de gewenste resultaten oplevert, waarbij rekening wordt gehouden met verschillende omstandigheden en verwachtingen (scenario's). De scenario's worden gegenereerd met een model op basis van verwachte rendementen en historische verbanden (correlaties en autocorrelaties).

In de ALM-studie worden de uitgangspunten voor de risicobereidheid als risiconormen gehanteerd om te komen tot een evenwichtig strategisch beleid (zie hoofdstuk 2.4).

In de ALM-studie wordt een strategisch beleggingsbeleid vastgesteld. Het strategisch beleggingsbeleid is in de ALM-studie 2018 geëvalueerd. Daarbij is de verhouding tussen vastrentende waarden en zakelijke waarden opnieuw vastgesteld op 65% vastrentend en 35% zakelijk. Verder wordt het valutarisico grotendeels afgedekt.

De mate van nominale renteafdekking is dynamisch en mede gebaseerd op de volgende beleidsstaffel, die is gerelateerd aan de 20-jaars (zero coupon) swaprente:

20-jaars rente	Renteafdekking (marktwaarde)
1,0%	45%
1,5%	55%
2,0%	65%
2,5%	75%
3,0%	85%
3,5%	95%
4,0%	100%

Deze staffel wordt echter niet automatisch toegepast. Periodiek wordt beoordeeld (minimaal elk kwartaal) of de renteafdekking in lijn is met de beleidsstaffel en of bijsturing gewenst is. Daarbij wordt mede rekening gehouden met de financiële positie van het fonds en de macro-economische omstandigheden. De beleidsstaffel wordt in iedere ALM-studie getoetst en kan eventueel gewijzigd worden.

Het inflatierisico wordt bij de huidige dekkingsgraad (niveau eind 2017) niet afgedekt. Afdekking van het inflatierisico wordt pas overwogen indien de dekkingsgraad een evenwichtsniveau (>130%) heeft bereikt.

Het strategisch beleggingsbeleid wordt gerealiseerd door te beleggen in meerdere beleggingscategorieën. Er wordt belegd in vastrentende waarden, aandelen (inclusief een gering belang in private equity), beursgenoteerde en niet beursgenoteerde onroerendgoedfondsen. De verschillende beleggingscategorieën hebben een eigen risicoprofiel. Door de combinatie van verschillende beleggingscategorieën vindt risicoreductie plaats (diversificatie). De optimale samenstelling volgt uit de ALM-studie.

De strategische assetmix (met daarachter de vastgestelde bandbreedte) bestaat uit:

Vastrentende waarden

• Staatsobligaties/LDI	40,0%	34,0% - 44,0%
• Credits	25,0%	23,0% - 27,0%
Totaal vastrentende waarden	65,0%	60,0% - 70,0%

Zakelijke waarden

• Aandelen (incl. private equity)	27,0%	22,0% - 32,0%
• Beursgenoteerde vastgoedfondsen	4,0%	3,5% - 4,5%
• Niet beursgenoteerde vastgoedfondsen	4,0%	3,5% - 4,5%
Totaal zakelijke waarden	35,0%	30,0% - 40,0%

De verdere invulling van het beleggingsbeleid vindt jaarlijks plaats in het beleggingsplan, waarvoor een strategische normportefeuille (SNP) wordt vastgesteld op basis van een risicobudgetteringanalyse. Er wordt geen of slechts beperkte tactische assetallocatie toegepast. Indien de bandbreedtes worden overschreden, zal de beleggingscommissie rebalanceren. Afwijkingen van de vastgestelde bandbreedtes worden voorgelegd aan het bestuur. Binnen de genoemde bandbreedtes kan de beleggingscommissie zelf besluiten de wegeningen aan te passen.

De beleggingscommissie stelt ieder kwartaal vast of en in welke mate de afdekking van het renterisico en/of het inflatierisico binnen de in het beleggingsplan vastgelegde beleidsruimte wel of niet verhoogd of verlaagd wordt. Daarbij wordt rekening gehouden met diverse economische scenario's. Wijzigingen buiten de beleidsruimte van de beleggingscommissie vergen een besluit van het bestuur.

Effectiviteit beleggingsbeleid als sturingsmiddel

Het beleggingsbeleid is een effectief sturingsmiddel om de beleidsdekkingsgraad van het fonds te beïnvloeden, door het nemen van meer of minder risico. De directe invloed op de beleidsdekkingsgraad is in normale omstandigheden echter beperkt. In geval van zeer volatiele markten kan het effect echter aanzienlijk zijn.

4.6 Haalbaarheidstoets en financieel crisisplan

4.6.1 Procedure uitvoering, vaststelling en verantwoording haalbaarheidstoets

Uitvoering

Jaarlijks wordt een haalbaarheidstoets uitgevoerd die op basis van een stochastische analyse inzicht geeft in de samenhang tussen de financiële opzet van het fonds, het verwachte pensioenresultaat en de risico's die daarbij gelden.

Bij de invoering van een nieuwe pensioenregeling en bij significante beleidswijzigingen wordt binnen een maand nadat het bestuur tot de wijziging heeft besloten een aanvangshaalbaarheidstoets uitgevoerd. De eerste aanvangshaalbaarheidstoets is uitgevoerd in verband met de wijziging van het FTK per 1 januari 2015 en is vóór 1 oktober 2015 ingediend bij DNB.

Met de aanvangshaalbaarheidstoets wordt getoetst of:

- Het verwachte pensioenresultaat op fondsniveau boven de door het fonds gekozen ondergrens voor dit pensioenresultaat blijft.
- Het premiebeleid over de gehele berekeningshorizon voldoende realistisch en haalbaar is.
- Het fonds voldoende herstelcapaciteit heeft om naar verwachting vanuit de situatie dat aan de vereisten voor het minimaal vereist eigen vermogen wordt voldaan, binnen de looptijd van het herstelplan aan de vereisten voor het vereist eigen vermogen te voldoen.
- Het pensioenresultaat op fondsniveau in het slechtweersscenario niet teveel afwijkt van het verwachte pensioenresultaat op fondsniveau, waarbij het fonds de maximale afwijking heeft vastgesteld.

Vanaf 2016 voert het fonds jaarlijks een haalbaarheidstoets uit en rapporteert die uiterlijk 30 juni aan DNB.

Bij de jaarlijkse haalbaarheidstoets wordt getoetst of:

- Het verwachte pensioenresultaat op fondsniveau boven de door het fonds gekozen ondergrens voor dit pensioenresultaat blijft.
- Het pensioenresultaat op fondsniveau in het slechtweersscenario niet teveel afwijkt van het verwachte pensioenresultaat op fondsniveau, waarbij het fonds de maximale afwijking heeft vastgesteld.

Voor de uitvoering van de (aanvangs)haalbaarheidstoets met rapportagedatum 1 januari, gelden de voorschriften als bedoeld in artikel 30 tot en met artikel 30c van de Regeling Pensioenwet en Wet verplichte beroepspensioenregeling. De (aanvangs)haalbaarheidstoets wordt onder andere uitgevoerd op basis van de pensioenfondsbalans en de onderliggende

gegevens op de rapportagedatum, waarbij gebruik gemaakt wordt van de door DNB beschikbaar gestelde scenario'set.

Vaststelling

Ná overleg met de sociale partners en ín overleg met het verantwoordingsorgaan, is door het bestuur de risicohouding en de risicobereidheid vastgesteld. Na de vaststelling van de risicohouding en de risicobereidheid en de daarbij te hanteren ondergrenzen (zoals benoemd in hoofdstuk 2.4) wordt de (aanvangs)haalbaarheidstoets uitgevoerd.

De organisatie die de (aanvangs)haalbaarheidstoets heeft uitgevoerd, rapporteert de resultaten van de (aanvangs)haalbaarheidstoets aan het bestuur. De resultaten worden in de bestuursvergadering door het bestuur besproken.

Met de (aanvangs)haalbaarheidstoets wordt getoetst of het verwacht pensioenresultaat en het pensioenresultaat in het slechtweerscenario in lijn zijn met de door het fonds vastgestelde ondergrenzen. Het bestuur stelt vast of uit de aanvangshaalbaarheidstoets blijkt dat het premiebeleid realistisch en haalbaar is en of het fonds voldoende herstelcapaciteit heeft. Daarnaast stelt het bestuur met de (aanvangs)haalbaarheidstoets vast of de binnen de risicohouding gehanteerde ondergrenzen van het fonds worden gehaald (conform artikel 102a van de Pensioenwet).

Verantwoording

De uitkomsten van de aanvangshaalbaarheidstoets worden met de sociale partners en het verantwoordingsorgaan besproken. Indien de ondergrenzen worden overschreden gaat het bestuur in overleg met sociale partners om de eventuele vervolgstappen te bespreken. Het fonds neemt de belangrijkste informatie uit de (aanvangs)haalbaarheidstoets op in het jaarverslag en publiceert deze op de website van het fonds.

4.6.2 Financieel crisisplan

Het fonds heeft een financieel crisisplan opgesteld waarin is vastgelegd hoe te acteren in crisissituaties. Dit financieel crisisplan is als bijlage opgenomen (bijlage 1).

4.6.3 Systematiek vaststelling parameters

De parameters die gehanteerd worden bij de berekeningen ten behoeve van de vaststelling van de technische voorzieningen, de gedempte premie, het vereist eigen vermogen en de haalbaarheidstoets worden door het bestuur van het fonds vastgesteld. De parameters voldoen ten minste aan de voorwaarden conform artikel 23a Besluit financieel toetsingskader pensioenfondsen.

5. Voorziening pensioenverplichtingen en eigen vermogen

5.1 Voorziening pensioenverplichtingen

Het fonds verzekert de pensioenaanspraken voor de (gewezen) werknemers van Wolters Kluwer, die voortvloeien uit de pensioenreglementen. Ter dekking van de pensioenaanspraken wordt een voorziening pensioenverplichtingen aangehouden. De financiering vindt plaats in eigen beheer.

De actuariële grondslagen voor de bepaling van de voorziening pensioenverplichtingen worden vastgesteld door het bestuur na advies van de adviserend actuaris. Het beleid van het fonds is om de meest actuele sterftegrondslagen te hanteren.

De dekking van de aanspraken vindt plaats volgens het koopsomstelsel. Aan het einde van het kalenderjaar bestaat dekking ten aanzien van de tijdsevenredige aanspraken. De tijds-evenredige aanspraken zijn gelijk aan de totaal behaalbare aanspraken op de pensioenge-rechtigde leeftijd, verminderd met de in de toekomst nog op te bouwen aanspraken.

De jaarlijkse koopsommen worden verhoogd met een passende opslag voor het overlijdensrisico.

Bij de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen en de actuariële koopsommen wordt uitgegaan van de navolgende actuariële grondslagen.

1. Sterfte: Prognosetafel AG2018.
2. Ervaringssterfte: Wolters Kluwer 2016 ervaringssterfte (fondsspecifiek).
3. Rekenrente: Conform de rentetermijnstructuur financieel toetsingska-der zoals deze wordt gepubliceerd door DNB (UFR).
4. Gehuwdheid: Het nabestaandenpensioen is gebaseerd op een bepaald partnerpensioen.
5. Leeftijdsverschil: Aangenomen wordt dat de vrouw drie jaar jonger is dan de man.
6. Wezenpensioen: Voor niet ingegaan wezenpensioen wordt niet gereser-veerd.
7. Eenmalige uitkering: Voor de eenmalige uitkering wordt de last gesteld op 0,6% van de lasten van het ouderdompensioen; de koopsom voor de eenmalige uitkering is gesteld op 0,6% van de koopsommen van het ouderdompensioen.
8. Arbeidsongeschiktheid: De last van het risico van premievrijstelling bij arbeids-ongeschiktheid wordt gesteld op 3% van de comingservice koopsom.
10. Excassokosten: Voor excassokosten wordt 2% van de voorziening pensioen-verplichtingen gereserveerd. Periodiek wordt getoetst of deze voorziening toereikend is.
11. Administratiekosten: Voor administratiekosten wordt een opslag gehanteerd op de kostendeckende premie van € 200.000.
12. Betalingen: Pensioenen worden continu betaalbaar verondersteld.
13. Diversen: a. De voorziening voor actieve deelnemers met een premievrijstelling wegens arbeidsongeschiktheid is geba-seerd op de bereikbare aanspraken. De koopsommen voor de comingservice, die benodigd zijn voor de pensioenop-bouw, worden gefinancierd uit de onder punt 8 genoemde opslag.

b. De in het pensioenreglement genoemde ruil- en opbouwvoeten en factor bij afkoop zijn gebaseerd op de (fonds-specifieke) overlevingsgrondslagen.

5.2 Herverzekering

De risico's verband houdend met het overlijden van actieve en gewezen deelnemers voor de pensioendatum zijn herverzekerd bij verzekeringsmaatschappij Zwitserleven in de vorm van eenjarige risicokapitaalverzekeringen. Het betreft een stop-loss overeenkomst met een eigen behoud van 150% van de premie per jaar bij volledige herverzekering. De stop-loss premie bedraagt 9,0% van de premie bij volledige herverzekering. Afrekening vindt plaats aan het eind van de contractperiode per 31 december 2020. De berekeningen van de risicokapitalen zijn gebaseerd op de actuariële grondslagen als vermeld in paragraaf 5.1. Iedere keer zal bij afloop van het herverzekeringscontract onderzocht worden in hoeverre herverzekering nog nodig is en welke vorm van herverzekering het meest geschikt is.

Het fonds heeft het langlevenrisico niet herverzekerd.

5.3 Garantievermogen

Het garantievermogen van het fonds bestaat uit de algemene reserve, de bestemmingsreserve (premie-egaliseringsreserve) en de achtergestelde renteloze lening van € 25 mln.

5.4 Achtergestelde renteloze lening

Wolters Kluwer heeft eind 2004 een achtergestelde renteloze lening verstrekt aan het fonds van € 25 mln. De achtergestelde renteloze lening dient enerzijds ter versterking van het eigen vermogen van het fonds en anderzijds ter financiering van de (tijdelijke; tot 1 januari 2010) indexatiebuffer. De lening heeft een onbepaalde looptijd. Terugbetaling van de lening zal pas plaatsvinden indien het fonds een beleidsdekkingsgraad zal hebben bereikt, na terugbetaling van de lening, waarbij toeslagverlening volgens de normen van DNB rekenkundig onvoorwaardelijk zou kunnen worden toegekend. Het fonds heeft overigens niet de intentie de toeslagverlening in de praktijk onvoorwaardelijk toe te kennen.

5.5 Dekkingsgraad

5.5.1 Dekkingsgraad als weergave van het vermogen

Feitelijke dekkingsgraad

De feitelijke dekkingsgraad van het fonds is gedefinieerd als het quotiënt van de som van de voorziening pensioenverplichtingen (op basis van de UFR) en het garantievermogen, exclusief de bestemmingsreserve, enerzijds en de voorziening pensioenverplichtingen anderzijds. De procedure voor de maandelijkse vaststelling van de feitelijke dekkingsgraad en de wijze waarop met grondslagwijzigingen wordt omgegaan is vastgelegd in de procesbeschrijvingen (AO/IC) van het fonds.

Beleidsdekkingsgraad

De beleidsdekkingsgraad is gelijk aan de gemiddelde feitelijke dekkingsgraad van de 12 maanden voorafgaand aan het moment van vaststelling. De vaststelling van de beleidsdekkingsgraad vindt plaats per het einde van een kalendermaand.

Reële dekkingsgraad

In het jaarverslag wordt ook de reële dekkingsgraad vermeld.

De reële dekkingsgraad wordt vanaf boekjaar 2015 conform artikel 7 van de Regeling Pensioenwet en Wet verplichte beroepspensioenregeling door het fonds vastgesteld.

De reële dekkingsgraad, is gelijk aan de beleidsdekkingsgraad gedeeld door de beleidsdekkingsgraad die vereist is voor voorwaardelijke toeslagverlening ter hoogte van de minimale verwachtingswaarde voor de groeivoet van het prijsindexcijfer van 2,0%. De beleidsdekkingsgraad die vereist is voor voorwaardelijke toeslagverlening wordt berekend door 110% te verhogen met het percentage resulterende uit de breuk waarbij de teller gelijk is aan de contante waarde die benodigd is voor volledige toeslagverlening en de noemer gelijk is aan de technische voorziening. De contante waarde die benodigd is voor volledige toeslagverlening wordt vastgesteld op basis van het rendement op zakelijke waarden ter grootte van 6,75%.

5.5.2 Dekkingsgraad als toetsingsnorm

Kritische dekkingsgraad

De kritische dekkingsgraad wordt jaarlijks berekend en vastgesteld op het niveau waaronder herstel binnen drie jaar naar de minimaal vereiste dekkingsgraad niet mogelijk wordt geacht.

Minimaal vereiste dekkingsgraad en minimaal vereist eigen vermogen

Het fonds berekent een minimaal vereist eigen vermogen. Dit wordt vastgesteld op basis van de regels in artikel 11 van het Besluit financieel toetsingskader pensioenfondsen. Op grond van de wet moet het fonds binnen zes maanden maatregelen nemen die ertoe leiden dat direct wordt voldaan aan het minimaal vereist eigen vermogen indien vijf jaar opeenvolgend sprake is van een beleidsdekkingsgraad onder de minimaal vereiste dekkingsgraad van 104,0% (per eind 2017). Op het evaluatiemoment moet naast een te lage beleidsdekkingsgraad ook sprake zijn van een te lage feitelijke dekkingsgraad.

Het fonds hanteert een kortere termijn dan de in de wet genoemde maximale termijn van tien jaar om in geval van een tekort weer te herstellen. Deze afwijkende methode is in hoofdstuk 4.4 beschreven.

Vereiste dekkingsgraad en vereist eigen vermogen

Het fonds berekent een vereist eigen vermogen. Het vereist eigen vermogen wordt vastgesteld conform de regels van hoofdstuk 3, paragraaf 1 van de Regeling pensioenwet en Wet verplichte beroepspensioenregeling. Daarbij wordt het standaardmodel gevolgd zoals omschreven in artikel 24 van genoemde regeling. Het fonds toetst jaarlijks of het standaardmodel nog van toepassing is en legt dit vast in het beleggingsplan. Indien gewenst kan het fonds besluiten een zogenaamd intern model te gebruiken. In dat geval zal conform artikel 28 van de regeling aan DNB om toestemming gevraagd worden. Het vereist eigen vermogen wordt zodanig vastgesteld dat met een zekerheid van 97,5% het fonds binnen een jaar nog een positief eigen vermogen zal hebben. Indien sprake is van een beleidsdekkingsgraad onder de vereiste dekkingsgraad dient het fonds dit onverwijld te melden aan DNB. Binnen drie maanden moet een concreet en haalbaar herstelplan worden ingediend ter instemming van de DNB. In het herstelplan wordt uitgewerkt hoe het fonds uiterlijk binnen tien jaar, vanaf het moment van het ontstaan van een vermogenstekort, zal voldoen aan de eisen met betrekking tot het vereist eigen vermogen.

Het fonds hanteert een (strengere) van de wet afwijkende methode om in geval van een tekort weer te herstellen. Deze afwijkende methode is in hoofdstuk 4.4 beschreven.

Beleidsdekkingsgraad waarbij volledige toeslagverlening in de toekomst mogelijk is

Er wordt niet meer toeslag verleend dan naar verwachting in de toekomst te realiseren is. Dit wordt jaarlijks vastgesteld op basis van een advies van de adviserend actuaire. Volledige toeslagverlening is mogelijk bij een beleidsdekkingsgraad van 123,6% (niveau 2017). De beleidsdekkingsgraad waarbij volledige toeslagverlening mogelijk is, kan per jaar variëren. (zie ook hoofdstuk 4.3)

6. Risicomanagement

6.1 Integraal risicomanagement (IRM)

Missie voor risicomanagement

De missie van het fonds voor het risicomanagement is om invulling te geven aan een adequate risicobeheersing, waarbij het risicomanagement in het algemeen een signalerende en controlerende functie heeft, alsook naar de 1^e lijn (zie hoofdstuk 7) specifiek een ondersteunende en adviserende functie vervult.

Doelstellingen voor risicomanagement

De hoofddoelstelling van het risicomanagement is het vaststellen en (doen) managen van de (bestuurlijk relevante) kernrisico's binnen de kaders van de geformuleerde risicobereidheid, zodat de realisatie van de doelstellingen van het fonds geen gevaar loopt. Het risicomanagementbeleid is een richtsnoer voor het gecontroleerd effectueren van de doelstellingen van het fonds. Bij IRM gaat het om de combinatie van het identificeren van risico's, het inschatten van de noodzakelijke beheersingsmaatregelen, het uitvoeren of toezien op de uitvoering daarvan, de periodieke (her-) beoordeling en bijsturing binnen een heldere structuur en het verslagleggen daarvan. Dit is een cyclisch en interactief proces.

Risicobereidheid

Het bestuur stelt vooraf zowel financiële als niet financiële strategische principes ('beliefs') vast. De risicobereidheid geeft aan in welke mate het bestuur bepaalde risico's in de tijd acceptabel vindt. In de risicobereidheid wordt vastgelegd welke kans het fonds wil lopen dat een bepaald risico zich voor kan doen en welke gevolgen (impact) over een bepaalde periode in dat geval nog acceptabel zijn.

Voor het bereiken van de (hoofd)doelstelling van het fonds, het verstrekken van nominale pensioenaanspraken en pensioenrechten en het waardevast houden daarvan (zie hoofdstuk 2.2), heeft het bestuur de kwalitatieve risicohouding vastgelegd en deze geconcretiseerd in een kwantitatieve risicobereidheid (zie hoofdstuk 2.4).

De risicobereidheid van de (overige) financiële - en beleggingsrisico's is vastgelegd in een set risiconormen, welke mede gebaseerd zijn op de 'investment beliefs' van het fonds, die zijn vastgelegd in de 'verklaring beleggingsbeginselen' (zie bijlage 2).

De risicobereidheid van de niet-financiële risico's is gebaseerd op een kwalitatief oordeel, dat is (of moet al of niet voor een aantal specifieke kernrisico's nog worden) vastgesteld met behulp van 'bruto-netto risicoanalyses'.

Strategisch risico-universum

Alle door het fonds geïdentificeerde kernrisico's zijn opgenomen in het strategisch risico-universum, dat in een oogopslag inzicht geeft in de verschillende kernrisico's gegroepeerd per risicodomein. Binnen het strategisch risico-universum identificeert het fonds vier risicodomeinen:

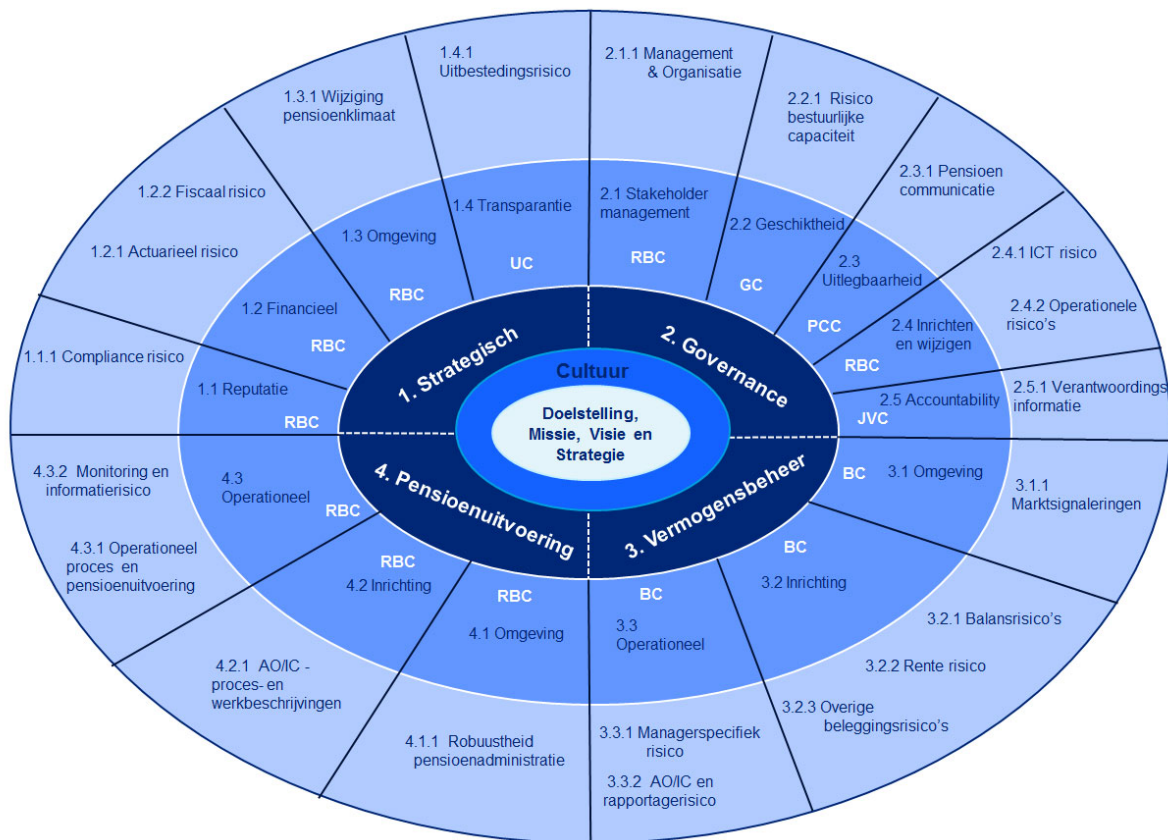
1. Strategisch
2. Governance
3. Vermogensbeheer
4. Pensioenuitvoering

Onderliggend aan het strategisch risico-universum zijn (per kernrisico) kwalitatieve en/of kwantitatieve key risk indicators (kri's) geformuleerd. Deze indicatoren stellen het fonds in

staat om het optreden van kernrisico's tijdig te signaleren met als doel adequaat te kunnen reageren door het nemen van passende maatregelen. Het strategisch risico-universum is weergegeven in onderstaande figuur.

Strategisch risico-universum

Deze figuur wordt ook gebruikt als risicodashboard, waarmee periodieke monitoring plaatsvindt van de risicobeheersing aan de hand van een stoplichtrapportage. De kleur van de stoplichten per risicogebied is een beoordeling van de risicobeheersing in relatie tot de vastgestelde risiconormen of risicotoleranties. De risicobeheercommissie bespreekt per kwartaal de ontwikkelingen van de verscheidene risicogebieden ten opzichte van de risiconormen. Uitgangspunt van het risicodashboard is dat verder ingezoomd kan worden op de onderliggende sub-risicodashboards per gedefinieerd risicosegment.

In hoofdstuk 7 wordt de governance van het IRM-beleid beschreven. Een gedetailleerde uitwerking van het IRM-beleid is te vinden in de nota 'Integraal Risicomanagementbeleid'.

6.2 Financiële risico's

De financiële risico's maken onderdeel uit van de voor het fonds relevante risico's waar beheersmaatregelen voor worden getroffen. Hieronder worden de financiële risico's beschreven en de maatregelen van het fonds om deze risico's te beheersen. In de Verklaring inzake beleggingsbeginselen (Bijlage 2) zijn de organisatie en de risicobeheerprocedures beschreven.

De belangrijkste financiële risico's zijn:

6.2.1 Solvabiliteitsrisico en dekkingsgraadrisico (ingedeeld volgens de S-toets voor de solvabiliteit):

- 6.2.1a Renterisico (S1)
- 6.2.1b Marktrisico (risico zakelijke waarden S2)
- 6.2.1c Valutarisico (S3)
- 6.2.1d Grondstoffenrisico (S4)
- 6.2.1e Kredietrisico en tegenpartijrisico (S5)
- 6.2.1f Verzekeringstechnische risico's (S6)
- 6.2.1g Liquiditeitsrisico (S7)
- 6.2.1h Concentratierisico (S8)
- 6.2.1i Operationeel risico (S9)
- 6.2.1j Risico actief beheer (S10)

6.2.2 Inflatierisico

6.2.3 Derivatenrisico

6.2.4 Systeemrisico

6.2.5 Sponsorrisico

Het bestuur beschikt over een aantal beleidsinstrumenten ten behoeve van het beheersen van de financiële risico's:

- Premiebeleid (zie hoofdstuk 4.2)
- Toeslagen- en kortingsbeleid (zie hoofdstuk 4.3 en 4.4)
- Beleggingsbeleid (zie hoofdstuk 4.5)
- Herverzekeringsbeleid (zie hoofdstuk 5.2)

6.2.1 Solvabiliteitsrisico en dekkingsgraadrisico

Het fonds heeft bij het beheer van de pensioenverplichtingen en de financiering daarvan te maken met financiële risico's. De doelstelling van het fonds is het nakomen van de pensioentoezeggingen, waarbij wordt gestreefd naar een toereikende solvabiliteit die tot uitdrukking komt in de feitelijke dekkingsgraad en de beleidsdekkingsgraad.

Indien de solvabiliteit van het fonds zich negatief ontwikkelt, bestaat het risico dat er geen ruimte beschikbaar is voor eventuele toeslagen op de opgebouwde pensioenaanspraken en -rechten. In het uiterste geval kan het noodzakelijk zijn dat het fonds verworven pensioenaanspraken en -rechten moet verminderen, nadat het fonds een verzoek tot kwijtschelden van de achtergestelde lening of een bijstorting bij de werkgever heeft ingediend. Het is op dit moment niet mogelijk om de premie te verhogen door de afspraken over de premiehoogte (zie hoofdstuk 4.2).

Bij de berekening van de vereiste dekkingsgraad wordt uitgegaan van de strategische beleggingsportefeuille. Uit oogpunt van risicobeheersing berekent het fonds daarnaast ook de vereiste dekkingsgraad bij de feitelijke portefeuille. Het verschil geeft aan in hoeverre het risico van de feitelijke portefeuille afwijkt van de strategische portefeuille. Het fonds hanteert een bandbreedte voor de vereiste dekkingsgraad van 113%-118% (zie hoofdstuk 2.4). Als de bandbreedte wordt overschreden, is dit een signaal om het risicoprofiel aan te passen.

De risico's S1 tot en met S10 worden in de volgende subparagrafen verder toegelicht.

6.2.1a Renterisico (S1)

Renterisico is het risico van waardeestijging of waardedaling in individuele beleggingen en de mutatie in de voorziening pensioenverplichtingen als gevolg van veranderingen in het niveau van de rente. Het fonds dekt het renterisico af op basis van de euro-swaprente. Omdat het fonds in de balans renterisico loopt op basis van de UFR wijkt de rentegevoeligheid af. De afdekking op basis van de UFR is hoger dan de afdekking op basis van de euro-swaprente, omdat de voorziening pensioenverplichtingen op basis van de UFR minder rentegevoelig is.

Bij een niet volledige afdekking heeft een rentedaling een negatief effect op de dekkingsgraad; een rentestijging een positief effect. Bij toepassing van de UFR zijn deze effecten gedempt.

De volledige vastrentende portefeuille wordt gebruikt om de afdekking van het renterisico te realiseren. Het fonds belegt in langlopende staatsobligaties, credits en renteswaps. Als gevolg van ontwikkelingen in de swapsreads en creditsreads kunnen verschillen ontstaan ten opzichte van de nagestreefde renteafdekking. Het renterisico wordt beheerst in alle looptijdsegmenten, waarmee het curverisico is afgedekt.

Definitie renteafdekking:

- De renteafdekking wordt uitgedrukt in een percentage van de rentegevoeligheid van de nominale pensioenverplichtingen. De rentegevoeligheid wordt uitgedrukt in 'price value of a basis point' (ofwel: PV01).
- Voor de berekening van de rentegevoeligheid wordt uitgegaan van de dagelijkse nominale rentetermijnstructuur op basis van de swapcurve.
- Voor de strategische normering wordt gebruik gemaakt van een beleidsstaffel (zie hoofdstuk 4.5). In het jaarlijks beleggingsplan wordt de tactische beleidsruimte van de beleggingscommissie vastgelegd.
- De vermogensbeheerder hanteert voor het LDI-mandaat (inclusief creditportefeuille) voor de totale portefeuille en voor iedere looptijd (key rate duration maturity point; curverisico) een maximale afwijking van 3% ten opzichte van de PV01. Indien deze bandbreedte wordt overschreden, zal de vermogensbeheerder rebalanceren.
- Verder geldt een ex ante tracking error van 3,5% ten opzichte van de afgedekte pensioenverplichtingen. Indien deze grens wordt overschreden wordt in overleg tussen fonds en vermogensbeheerder afgestemd of aanpassingen noodzakelijk zijn.
- Bij de renteafdekking wordt gebruik gemaakt van staatsobligaties, de creditportefeuille en renteswaps. De samenstelling van de portefeuille wordt jaarlijks vastgesteld in het beleggingsplan. Er wordt voor het LDI mandaat (exclusief de credits) zoveel mogelijk gebruik gemaakt van langlopende staatsobligaties, aangevuld met renteswaps. De samenstelling van deze portefeuille en de wijzigingen daarin worden in onderling overleg tussen fonds en vermogensbeheerder vastgesteld.

6.2.1b Marktrisico (waaronder risico zakelijke waarden S2)

Marktrisico is het risico dat door de ontwikkeling van marktprijzen waardeestijgingen of waardedalingen van individuele beleggingen plaatsvinden. Wijzigingen in marktomstandigheden hebben altijd direct invloed op het beleggingsresultaat, omdat alle beleggingen worden gewaardeerd op actuele waarde waarbij de wijzigingen in de actuele waarde direct worden verantwoord in het saldo van de baten en lasten. Het fonds mitigeert dit risico door middel van diversificatie. Op basis van de uitkomsten van ALM-studies wordt in meerdere beleggingscategorieën belegd. Binnen deze beleggingscategorieën wordt een brede spreiding aangehouden naar regio's, sectoren en debiteuren. Het fonds belegt in staatsobligaties, credits, vastgoedondernemingen en voor de overige categorieën in beleggingsfondsen of vergelijkbare beleggingsvehikels.

6.2.1c Valutarisico (S3)

Valutarisico is het risico van waardeestijging of waardedaling in individuele beleggingen als gevolg van valutaschommelingen. Het valutarisico wordt met valutatermijncontracten afgedekt voor de belangrijkste valuta: USD, GBP en JPY.

6.2.1d Grondstoffenrisico (S4)

Dit is het risico van waardeestijgingen of -dalingen als gevolg van het beleggen in grondstoffen of grondstoffenderivaten. Het fonds belegt niet in deze instrumenten.

6.2.1e Kredietrisico (S5) en tegenpartijrisico

Kredietrisico is het risico dat het fonds verliezen lijdt als gevolg van een faillissement van een tegenpartij of betalingsonmacht van tegenpartijen op wie het fonds (potentiële) vorderingen heeft. Dit risico wordt beperkt door te beleggen in portefeuilles met een brede tegenpartij spreiding, en door alleen transacties aan te gaan met tegenpartijen met een goede financiële reputatie, vastgesteld door ratingbureaus. De vastrentende waarden mogen voor maximaal 10% van de creditportefeuille belegd worden in leningen met een lagere rating dan BBB.

Naast kredietrisico binnen de vastrentende portefeuille is er sprake van tegenpartijrisico bij toepassing van securities lending en bij het gebruik van derivaten. Dit risico wordt beperkt door het stellen van zekerheden in de vorm van collateral. De kwaliteit van het collateralbeheer is van groot belang. Voor de portefeuilles waarin dit aan de orde is, hebben de externe managers maatregelen getroffen om dit risico te beheersen.

6.2.1f Verzekeringstechnische risico's (S6)

De belangrijkste actuariële risico's zijn de risico's van langlevens en (voor)overlijden. De berekende buffer (S6) wordt aangehouden om uitzonderlijk negatieve variaties in de verzekeringstechnische resultaten te kunnen opvangen.

Het langlevensrisico is het risico dat participanten langer blijven leven dan gemiddeld verondersteld wordt bij de bepaling van de voorziening pensioenverplichtingen. Het fonds hanteert de meest actuele AG-prognosetafels (AG 2018, gepubliceerd in september 2018), rekening houdend met ervaringssterfte. Met deze tafels wordt voorzien in de trendmatige ontwikkeling van de overlevingstafels en afwijkingen door systematische verschillen tussen de populatie van het fonds en de totale bevolking.

Het risico van overlijden van actieve deelnemers en gewezen deelnemers voor de 68-jarige leeftijd is herverzekerd (zie hoofdstuk 5.2). Het overlijdensrisico betekent dat het fonds in geval van overlijden mogelijk een nabestaandenpensioen moet toekennen waarvoor het fonds geen (toereikende) voorzieningen heeft getroffen.

6.2.1g Liquiditeitsrisico (S7)

Het liquiditeitsrisico houdt in dat het fonds niet aan zijn verplichtingen kan voldoen, omdat beleggingen niet tijdig kunnen worden verkocht en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kunnen worden omgezet in liquide middelen. Bij het fonds overtreft het niveau van de uitkeringen de inkomende premies. Daarnaast kan een acute liquiditeitsbehoefte ontstaan bij de afwikkeling van rente- en valutaderivaten. Daarom belegt het fonds overwegend in liquide beleggingen (maximaal 10% in illiquide beleggingen). Ook heeft het fonds een kredietovereenkomst met ABN AMRO Bank met onbepaalde looptijd voor een krediet in

rekening-courant van maximaal € 8,0 miljoen. Bovendien wordt minimaal twee keer per jaar een stresstest uitgevoerd om het liquiditeitsrisico te meten in geval van marktschokken. Het fonds houdt daarbij rekening met de verplichtingen, die voortvloeien uit 'central clearing' van een deel van de renteswaps, waarbij collateral alleen in cash uitgewisseld mag worden.

Het fonds heeft voldoende instrumenten beschikbaar om het liquiditeitsrisico op te vangen en houdt daarom geen VEV-buffer aan voor dit risico.

6.2.1h Concentratierisico (S8)

Concentratierisico kan optreden als het fonds grote posten heeft uitstaan bij een en dezelfde tegenpartij. Ook als er geen adequate spreiding is in de beleggingen in regio's, landen, economische sectoren of tegenpartijen kan concentratierisico optreden. Het fonds houdt in zijn strategische en tactische beleggingsbeleid rekening met dit concentratierisico. Ter beperking van het concentratierisico wordt een maximum aangehouden van 2% van het balanstotaal van het fonds voor iedere onderliggende belegging in een van de mandaten of beleggingsfondsen. Meerdere individuele beleggingstitels van één debiteur worden bij elkaar opgeteld. In de creditportefeuille gelden aanvullende limieten, gerelateerd aan de rating van de debiteur. Staatsobligaties, obligaties met staatsgarantie en derivaten zijn van deze regel uitgezonderd.

Omdat het concentratierisico voldoende wordt beheerst, houdt het fonds geen VEV-buffer aan voor dit risico.

6.2.1i Operationeel risico (S9)

Het fonds loopt bij de uitvoering van zijn activiteiten operationeel risico. Operationeel risico kan ontstaan als gevolg van gebeurtenissen zoals falende ICT-systemen, of naar aanleiding van externe gebeurtenissen, zoals natuurrampen. Het operationele risico kan zich ook voordoen in de vorm van fraude, inadequate vaststelling van premies of een foutief betalingsproces. Samengevat kan operationeel risico optreden door tekortschieten van processen en menselijke of technische tekortkomingen.

Voor de beheersing van de operationele risico's wordt verwezen naar hoofdstuk 6.1. Het fonds houdt voor dit risico geen VEV-buffer aan.

6.2.1j Risico actief beheer (S10)

Het risico van actief beheer doet zich voor indien door het actief beheer van beleggingsmandaten negatieve resultaten worden behaald. Volgens de voorschriften van het FTK moet een buffer worden aangehouden voor actief beheer van beursgenoteerde aandelen. Voor het fonds geldt dit alleen voor het mandaat van de beursgenoteerde vastgoedfondsen.

6.2.2 Inflatierisico

Het fonds is gevoelig voor zowel inflatie als deflatie. Hoge of oplopende inflatie verhoogt de geambieerde toeslagverlening. Dit risico is niet afgedekt op de korte termijn. Op de lange termijn wordt verwacht dat het rendement op de zakelijke waarden gedeeltelijk compensatie biedt voor inflatie. Bij oplopende inflatie zal ook de rente stijgen. Stijgende rente verlaagt het rendement op vastrentende waarden. Bij een niet volledige renteafdekking, stijgt de feitelijke dekkingsgraad, en kan er meer ruimte zijn voor toeslagverlening. Bij onvolledige doorwerking van de inflatie in de rente zal die ruimte echter beperkt zijn.

Afdekken van het inflatierisico is mogelijk met inflatieswaps of 'inflation linked bonds'. Beschikbare instrumenten dekken echter veelal de Europese inflatie af en niet de Nederlandse prijsinflatie. Het bestuur kan deze instrumenten desgewenst inzetten. Afdekken van het inflatierisico kan negatieve invloed hebben op de dekkingsgraad, waardoor de nominale aanspraken in gevaar kunnen komen. Naar aanleiding van de ALM-studie 2018 is daarom vastgesteld dat het afdekken van het inflatierisico bij de huidige dekkingsgraad (niveau eind 2017) niet aan de orde is. Indien de dekkingsgraad een evenwichtsniveau bereikt (>130%) wordt het afdekken van het inflatierisico opnieuw overwogen.

Deflatie (dalende prijzen) kan ook nadelig zijn voor het fonds. Deflatie zal gepaard gaan met een negatieve economische ontwikkeling en lage rendementen. Daar staat tegenover dat geen toeslagen hoeven worden verleend en verlaging van de pensioenaanspraken en -rechten in een dergelijke situatie ook niet kan worden uitgesloten.

6.2.3 Derivatennisico

Derivatennisico is het risico dat bij verkeerd gebruik van derivaten onbedoelde verliezen ontstaan. Dit kan onder andere worden veroorzaakt door het tegenpartijrisico (zie hoofdstuk 6.2.1e), het liquiditeitsrisico (zie hoofdstuk 6.2.1g) of door onvoldoende kennis van de werking van derivaten. Tegenpartijrisico en liquiditeitsrisico zijn afgedekt als omschreven in genoemde subparagrafen. Bij de inzet van derivaten laat het fonds zich informeren door externe adviseurs, en is de uitvoering uitbesteed bij de vermogensbeheerders. Het fonds maakt geen gebruik van derivaten of constructies die het niet begrijpt en zet derivaten alleen in voor het afdekken van risico's of, indien dit efficiënt is, ter vervanging van een directe belegging, zonder additionele exposure van risico.

6.2.4 Systeemrisico

Systeemrisico betreft het risico dat het mondiale financiële systeem niet langer naar behoren functioneert, waardoor beleggingen van het fonds niet langer verhandelbaar zijn en zelfs, al dan niet tijdelijk, hun waarden verliezen. Net als voor andere marktpartijen, is dit risico voor het fonds niet beheersbaar. Met de kredietcrisis van 2008 is dit voorheen zeer uitzonderlijk geachte risico manifest geworden. Bij het fonds heeft dit geleid tot verscherpte aandacht voor de kwaliteit van de kredietportefeuilles. Verder wordt in de ALM-studies en risicobudgetanalyses expliciet rekening gehouden met de impact van diverse economische scenario's, inclusief de gevoeligheid van beleggingen voor marktontwikkelingen. Het fonds heeft een contingencyplan opgesteld dat jaarlijks wordt geactualiseerd, met maatregelen en bevoegdheden om in geval van een (dreigende) crisissituatie versneld te kunnen ingrijpen en risico's te beperken.

6.2.5 Sponsorrisico

Sponsorrisico betreft het risico dat de werkgever in gebreke blijft bij de betaling van de pensioenpremie, bijvoorbeeld in geval van faillissement, of bij de nakoming van de uitvoeringsovereenkomst. Ingeval dit risico manifest wordt, zal het bestuur maatregelen treffen om de gevolgen voor de participanten op een evenwichtige wijze af te wegen. Het fonds belegt niet direct in effecten van Wolters Kluwer N.V. Er is wel een zeer gering indirect belang in een aandelenindexfonds.

6.3 Rapportages beleggingen, opzet resultaatevaluatie en managementinformatie

De externe vermogensbeheerders rapporteren maandelijks of per kwartaal over de samenstelling van de aan hen uitbestede portefeuilles en de resultaten daarvan. Deze rapportages worden op het besloten gedeelte van de website van het fonds gezet, zodat ze beschikbaar zijn voor leden van het bestuur en de beleggingscommissie.

Kas Bank voert de beleggingsadministratie van het fonds uit. Daarover wordt maandelijks gerapporteerd. Dagelijkse informatie op regelniveau ('look through') is beschikbaar voor het bestuur en de beleggingscommissie door middel van toegang via de Kas Bank Monitor.

Kas Bank voert de performancemeting (resultaatevaluatie) uit, waarover iedere maand wordt gerapporteerd. Per beleggingscategorie en per manager worden representatieve benchmarks gebruikt, waarmee de behaalde resultaten worden vergeleken en de verschillen worden geanalyseerd. Kas Bank stelt eveneens ieder kwartaal een (ex post) risicomonitor op voor de beleggingscommissie en het bestuur, waarin gerapporteerd wordt over de belangrijkste financiële risico's en het vereist eigen vermogen. Verder voert Kas Bank een compliance controle uit op de uitvoering van de mandaten.

Alle rapportages van Kas Bank zijn online door bestuur en beleggingscommissie te raadplegen via bovengenoemde Monitor.

Vermogensbeheerder BlackRock vervult naast het beheer van enkele mandaten, de rol van strategisch adviseur bij de inrichting van de beleggingsportefeuille. Onderdelen van deze dienstverlening zijn een ex ante risicomonitoring, risicorapportage en risicodashboard. Daarbij worden onder andere scenario-analyses gemaakt en stresstesten uitgevoerd.

De beleggingscommissie heeft periodiek overleg met BlackRock en de overige managers. Alle managers worden daarnaast jaarlijks beoordeeld in de 'ManagerWatch' van Willis Towers Watson, die door de beleggingscommissie wordt besproken.

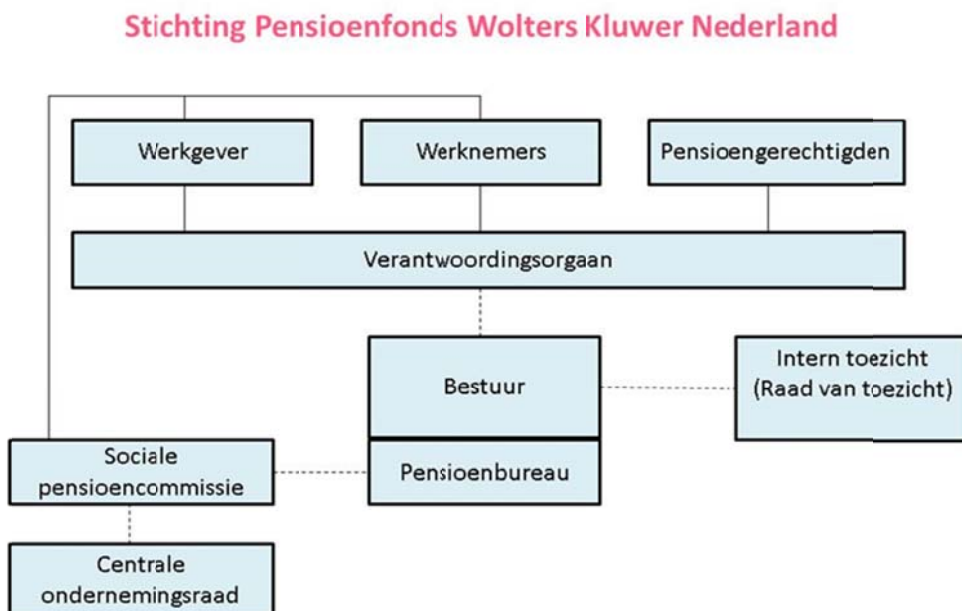
7. De organisatie van het fonds

7.1 Verdeling taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden

Dit hoofdstuk geeft een beschrijving van de organisatiestructuur, de beheersingssystemen en de opzet van de administratieve organisatie en interne controle. Het samenstel van organisatorische maatregelen is zodanig opgezet dat de doelstellingen van het fonds gerealiseerd worden. In hoofdstuk 7.2 wordt de risicomangement organisatie beschreven.

Het bestuur richt de organisatie zodanig in dat een goed bestuur gewaarborgd is (artikel 33 van de Pensioenwet). Het bestuur volgt daarbij de Code Pensioenfondsen van de Stichting van de Arbeid en de Pensioenfederatie inzake goed pensioenfondsbestuur.

Organogram

Bestuur

Het bestuur is paritair samengesteld en bestaat in overeenstemming met de Wet versterking bestuur pensioenfondsen uit twee vertegenwoordigers van Wolters Kluwer, twee vertegenwoordigers van de actieve deelnemers, twee vertegenwoordigers van de gepensioneerden en één extern onafhankelijk bestuurslid. De vertegenwoordigers van Wolters Kluwer worden benoemd door de directie van Wolters Kluwer. De vertegenwoordigers van de actieve deelnemers en de gepensioneerden worden benoemd door het verantwoordingsorgaan. Het extern bestuurslid wordt door het bestuur benoemd.

De taken en bevoegdheden van het bestuur zijn vastgelegd in artikel 12 van de statuten van het fonds.

Het bestuur geeft inzicht in het beleid en de besluitvormingsprocedures. Tevens draagt het bestuur zorg voor een adequaat communicatiebeleid. Het communicatiebeleid is uitgewerkt in een communicatieplan.

Het bestuur draagt zorg voor een adequate klachten- en geschillenprocedure. Deze is opgenomen in de statuten van het fonds.

Het bestuur stelt een procedure vast voor een periodieke evaluatie van het functioneren van het bestuur als geheel en van de individuele bestuursleden. De verdeling van beleids-terreinen over de bestuursleden is beschreven in het geschiktheidsprogramma.

Het bestuur heeft een integriteitbeleid vastgesteld.

De geschiktheid van kandidaat bestuursleden wordt getoetst door het bestuur op basis van een profielschets. De kandidaat bestuursleden worden tevens getoetst op betrouwbaarheid en geschiktheid door DNB. Toetsing door DNB vindt eveneens plaats bij functieverzwaarings.

Het fonds heeft een besturingsmodel, waarin de nodige verankeringen zijn gewaarborgd vanuit de diverse aanwezige bestuurscommissies naar het bestuur. Ieder bestuurslid wordt geacht een of meerdere beleidsterreinen af te dekken en heeft zitting in een of meer bestuurscommissies. Naast een vertegenwoordiging vanuit het bestuur, maakt het pensioenbureau (evenals een vertegenwoordiger vanuit het verantwoordingsorgaan als toehoorder en eventuele externe expertise) ook altijd deel uit van een bestuurscommissie. Per bestuurscommissie is een voorzitter en een ander tweede lid uit het bestuur aangewezen. De voorzitter van de bestuurscommissie is de linking pin naar het voltallige bestuur en de periodieke bestuursvergaderingen. Voor elke bestuurscommissie is in het bestuur een zogenaamd 'reserve bestuurslid' aangewezen die als challenging partner in de bestuursvergaderingen fungeert (countervailing power).

Het fonds kent de volgende bestuurscommissies:

- De beleggingscommissie
- De communicatiecommissie
- De geschiktheidscommissie
- De jaarverslagcommissie
- De risicobeheercommissie
- De uitbestedingscommissie

Pensioenbureau

Het bestuur heeft de uitvoering van de pensioenregeling gedelegeerd aan het pensioenbureau. Het pensioenbureau staat onder leiding van een directeur, die zich terzijde laat staan door het hoofd pensioenzaken en de chieft investment officer, overige staf en externe adviseurs.

De taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden van de directeur zijn vastgelegd in een functieprofiel. Het hoofd pensioenzaken en de chieft investment officer worden benoemd door het bestuur en werken onder de verantwoordelijkheid van de directeur.

Verantwoordingsorgaan

Bij een paritair samengesteld bestuur is een verantwoordingsorgaan verplicht. Het verantwoordingsorgaan bestaat uit één vertegenwoordiger van Wolters Kluwer en een vertegenwoordiging van de actieve deelnemers en de pensioengerechtigden op basis van de onderlinge getalsverhoudingen. Het bestuur heeft voor het verantwoordingsorgaan een reglement verantwoordingsorgaan opgesteld.

De taken en bevoegdheden van het verantwoordingsorgaan zijn vastgelegd in artikel 16 van de statuten. Het verantwoordingsorgaan adviseert het bestuur gevraagd of uit eigen beweging over aangelegenheden die het fonds betreffen. Daarnaast heeft het verantwoordingsorgaan het instemmingsrecht over elk voorgenomen besluit van het bestuur tot het beleid op het gebied van beloningen en elk voorgenomen besluit tot ontbinding, fusie en splitsing van het fonds. Het bestuur legt periodiek verantwoording af over het gevoerde beleid aan het verantwoordingsorgaan. Het verantwoordingsorgaan heeft de bevoegdheid om na afloop van ieder boekjaar een oordeel te geven over het handelen van het bestuur, het door het bestuur gevoerde beleid en beleidskeuzes voor de toekomst.

Intern toezicht

Een raad van toezicht is belast met het intern toezicht op het bestuur. De raad van toezicht bestaat uit drie onafhankelijke deskundigen, die worden benoemd door het bestuur, na een bindende voordracht van het verantwoordingsorgaan. Het bestuur heeft voor het intern toezicht een reglement intern toezicht opgesteld.

De taak van de raad van toezicht is toezicht te houden op het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken in het fonds. De raad van toezicht is ten minste belast met het toezien op adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging door het bestuur, legt verantwoording af over de uitvoering van de taken en de uitoefening van de bevoegdheden aan het verantwoordingsorgaan en de werkgever, en doet verslag daarvan in het jaarverslag van het fonds. De raad van toezicht staat het bestuur met raad ter zijde en is hierdoor medebeleidsbepalend.

Sociale pensioencommissie

In de sociale pensioencommissie vindt overleg plaats tussen sociale partners over de pensioenovereenkomst. De sociale pensioencommissie kan wijzigingen in de pensioenovereenkomst initiëren en een voorgenomen besluit tot wijziging nemen, voor zover deze niet strijdig zijn met de geldende jurisprudentie, de geldende CAO of de (pensioen-)wet en -regelgeving. Na bekrachtiging door Wolters Kluwer van dit voorgenomen besluit, legt Wolters Kluwer dit ter instemming voor aan de COR. Na instemming van de COR wordt het pensioenreglement door het fonds aangepast.

De sociale pensioencommissie bestaat uit twee leden namens Wolters Kluwer en twee werknemersleden, benoemd door de COR. Het pensioenbureau voert het secretariaat van de sociale pensioencommissie. Taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden van de sociale pensioencommissie zijn vastgelegd in een reglement.

Mandaatregeling

Het bestuur vertegenwoordigt het fonds in en buiten rechte. Alle bevoegdheden zijn vastgelegd in een bevoegdhedenmatrix.

De voorzitter samen met de secretaris dan wel twee bestuursleden, waaronder de voorzitter of de secretaris zijn eveneens bevoegd het fonds in en buiten rechte te vertegenwoordigen (statuten art. 12 lid 4).

Het bestuur heeft volmacht gegeven aan de directeur het fonds in en buiten rechte te vertegenwoordigen, samen met de voorzitter of de secretaris. Twee bestuursleden, de directeur en het hoofd pensioenzaken zijn gemachtigd tot het verrichten van betalingen, telkens samen met één van de andere gemachtigden.

Uitvoeringsorganisatie

De interne uitvoeringsorganisatie, ondergebracht bij het pensioenbureau, is zodanig ingericht dat de doelstellingen van het fonds op een efficiënte en effectieve wijze kunnen

worden gerealiseerd. Het bestuur heeft de administratie en de interne controle gedelegeerd aan de directeur van het fonds. De gehanteerde administratieve procedures en interne controlemaatregelen staan beschreven in afzonderlijke procesbeschrijvingen, waarbij tevens risico's, beheersmaatregelen en KPI's worden beschreven.

De administratieve procedures en interne controlemaatregelen zijn in hoofdzaak gericht op:

- De volledige, correcte en tijdige verwerking van mutaties in de pensioenadministratie. Alle mutaties in de pensioenadministratie die door een medewerker zijn verwerkt, worden door een andere medewerker gecontroleerd en gefiatteerd. Pensioentoezeggingen, bijvoorbeeld bij ontslag of pensionering, worden integraal nagerekend en ondertekend door het hoofd pensioenzaken en de directeur. Tweemaal per jaar wordt steekproefsgewijs gecontroleerd door een bestuurslid (Quinto-P).
- De volledige, correcte en tijdige berekening van de verschuldigde premies. De premies worden berekend in het geautomatiseerde pensioensysteem en steekproefsgewijs gecontroleerd door het hoofd pensioenzaken of de chieft investment officer.
- De correcte uitvoering van betalingen, waaronder de pensioenuitkeringen. Functiescheiding is aangebracht tussen de procuratiehouders en de medewerkers die verantwoordelijk zijn voor administratie en controle. Voor betalingen zijn altijd twee handtekeningen vereist. Ten behoeve van de interne controle en correcte betaling van de pensioenuitkeringen wordt gebruik gemaakt van een standenregister.
- Het voldoen aan de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG).
- De correcte en transparante uitvoering van beleggingstransacties en de vastlegging daarvan in de beleggingsadministratie. Functiescheiding is aangebracht tussen de beslissingsbevoegden en gemachtigden enerzijds en de medewerkers die verantwoordelijk zijn voor administratie en controle anderzijds. De uitvoering van de beleggingsadministratie is uitbesteed bij de Kas Bank.
- Ten behoeve van de datakwaliteit worden aanvullend op bovenstaande maatregelen bestandscontroles uitgevoerd op logische verbanden.

Het fonds maakt gebruik van geautomatiseerde systemen. Het beheer en onderhoud van de software systemen wordt uitgevoerd door de leveranciers van deze systemen. Het geautoriseerd gebruik van de systemen is gewaarborgd door diverse persoonlijke toegangscode's en tokens. Er wordt een dagelijkse back-up procedure toegepast. De belangrijkste systemen die worden gebruikt zijn, met vermelding van de leveranciers:

- Pensioenadministratiesysteem (Idella)
- Boekhoudsysteem (Exact)
- Pensioenuitbetalingssysteem (Microloon)
- Systeem voor BRP mutaties (Competent)
- Xtendis (Expansion)

De programmatuur van het pensioensysteem is ten behoeve van het fonds gedeponneerd bij Softcrow te Amsterdam.

Het systeembeheer wordt uitgevoerd door ICT Spirit. Alle in gebruik zijnde hardware en software systemen en daarbij geldende procedures staan beschreven in een handboek systeembeheer. Het fonds heeft in 2018 een ICT scan laten uitvoeren door een externe partij. Deze scan zal iedere drie jaar opnieuw worden uitgevoerd.

Relatie met derden

Het bestuur heeft KPMG Accountants N.V. aangesteld als externe accountant. Deze accountant controleert jaarlijks de administratie van het fonds, het jaarverslag en de staten voor DNB en vervolgens doet de accountant verslag van zijn werkzaamheden in de vorm van een accountantsverslag aan het bestuur.

Tevens heeft het bestuur een certificerend actuaris van Towers Watson Netherlands B.V. aangesteld, die een actuariële verklaring afgeeft, die wordt opgenomen in het jaarverslag.

Daarnaast heeft het bestuur een externe adviserend actuaris van Sprenkels & Verschuren aangesteld, die het bestuur adviseert in pensioentechnische aangelegenheden.

Voor de advisering/ondersteuning van het risicomanagement en de compliance officer is Deloitte aangesteld.

Het fonds staat onder toezicht van DNB en AFM.

Compliance handboek en compliance officer

In het Compliance handboek is de inrichting van de compliance-organisatie bij het fonds beschreven. Hiervan maakt deel uit het geheel aan beleid, interne en externe regelgeving, voorlichtingsactiviteiten en monitoringactiviteiten, die samen moeten leiden tot het realiseren van de compliance-doelstellingen van het fonds.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het compliant zijn van het fonds. Het bestuur heeft de directeur aangesteld als de compliance officer van het fonds en Deloitte als externe compliance adviseur. De compliance officer en de externe compliance adviseur rapporteren ten minste jaarlijks aan de bestuursvoorzitter en aan het bestuur.

Managementinformatie

De directeur rapporteert minimaal ieder kwartaal aan het bestuur over de gang van zaken bij het fonds. In de overige kwartaalrapportages wordt gerapporteerd over de financiële resultaten van het fonds en de rendementen op de beleggingen. Tevens wordt de voortgang van de werkzaamheden besproken en de ontwikkeling van de uitvoeringskosten en de kosten van het vermogensbeheer.

De directeur informeert het bestuur maandelijks schriftelijk over de financiële positie van het fonds. Daarbij wordt onder andere gebruik gemaakt van de performance rapportage en de risicomonitor van Kas Bank, en de risicorapportage van BlackRock.

De directeur verstrekt het bestuur verder algemene informatie over wijzigingen in de pensioenwetgeving en overige ontwikkelingen op het gebied van pensioenen en formuleert beleidsvoorstellen.

7.2 Risicomanagement organisatie

7.2.1 Risico governance - 'three lines of defence'

Het bestuur heeft waar relevant het three lines of defence model geïntegreerd in de risicomanagementorganisatie. De rollen en verantwoordelijkheden van het bestuur, de bestuurscommissies, het pensioenbureau, de raad van toezicht en de verschillende experts en certificerende en toezichthoudende partijen als onderdeel van de governance zijn in overeenstemming met de uitgangspunten van het three lines of defence model.

Het three lines of defence model kent specifieke functiescheidingen die het fonds als volgt heeft ingericht in de organisatie van haar risicomanagement: De 1^e lijn (bestuur en pensioenbureau) is verantwoordelijk voor haar eigen processen (risico eigenaarschap). Daarnaast is in de 2^e lijn de risicomanagementfunctie ingericht om de 1^e lijn te ondersteunen, adviseren, coördineren en te bewaken of de 1^e lijn de verantwoordelijkheden uitoefent. Daarnaast voert de 2^e lijn ook bepaalde beleidsvoorbereidende taken uit en organiseert het

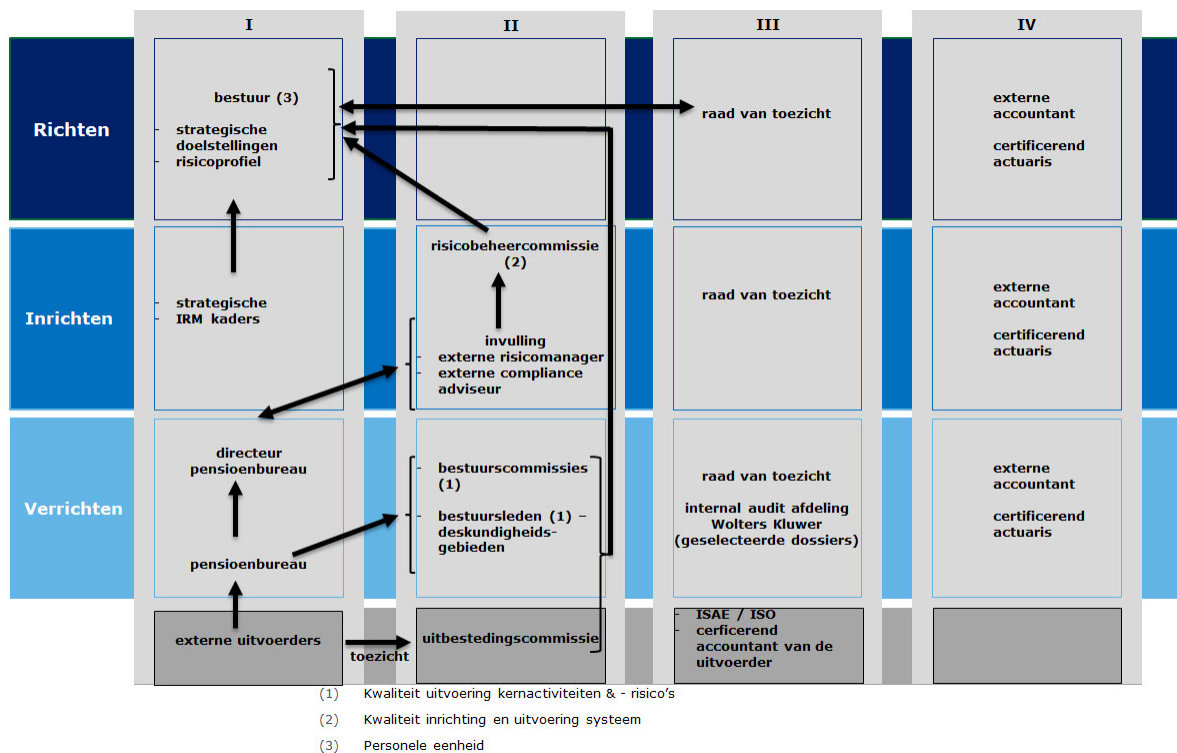
integrale risico assessments. De 3^e lijnsfunctie wordt ingevuld door de raad van toezicht en de Internal Audit afdeling van Wolters Kluwer NV die op verzoek incidentele IT gerelateerde audit services uitvoert.

In onderstaand model is ook de 4^e lijn opgenomen, die bestaat uit de externe accountant en de certificerend actuaris.

In het model worden ook de rapportage- en verantwoordingslijnen weergegeven. Het pensioenbureau informeert de bestuurscommissies en/of de bestuursleden indien het specifieke deskundigheidsgebieden betreft. Zowel de bestuurscommissies als de individuele bestuursleden met aan hen specifiek toegewezen kernrisico's rapporteren aan het bestuur als zijnde een personele eenheid.

De externe uitvoerders leggen verantwoording af in de 1^e lijn bij het pensioenbureau en in de 2^e lijn aan de uitbestedingscommissie. De uitbestedingscommissie legt verantwoording af aan het bestuur en het bestuur legt verantwoording af aan de 3^e lijn. Het pensioenbureau wordt aangestuurd door de directeur, die via de externe risicomanager en externe compliance adviseur input krijgt over de invulling van de IRM kaders. In het proces naar de meest gewenste invulling van de IRM kaders, voorziet de directeur de externe risicomanager en externe compliance adviseur van nieuwe of gewijzigde inzichten over de praktische invulling van de IRM kaders. De externe risicomanager en externe compliance adviseur rapporteren aan de risicobeheercommissie, die via een directe lijn verantwoording aflegt bij het bestuur.

Het three lines of defence model (plus 4^e lijn), inclusief de rapportage- en verantwoordingslijnen

1^e lijn

Het bestuur als personele eenheid draagt de eindverantwoordelijkheid voor het risicomanagement. De primaire verantwoordelijkheid over de resultaten, operatie, compliance aan wet- en regelgeving en dagelijkse effectieve beheersing van de geïdentificeerde kernrisico's

co's van het fonds ligt bij het pensioenbureau en de externe uitvoerders. Het dagelijks toezicht vanuit het fonds op de externe uitvoerders wordt uitgevoerd door het pensioenbureau.

2^e lijn

Vanuit de governance zijn het de externe risicomanager en de externe compliance adviseur die de onafhankelijke positie in de 2^e verdedigingslijn invullen. Daarnaast zitten alle bestuurscommissies en de bestuursleden met een aan hen specifiek toegewezen kernrisico in de 2^e lijn. De risicobeheercommissie geeft invulling aan de kwaliteit van de inrichting en uitvoering van het systeem. Als onderdeel daarvan monitort de risicobeheercommissie de externe risicomanager en de externe compliance adviseur. Daarnaast voert de risicobeheercommissie inhoudelijke risicobeoordelingen uit.

Het bestuur hecht waarde aan een - namens het bestuur - onafhankelijk toezicht op de binnen de 1^e lijn uitgevoerde risicomanagement activiteiten. Tevens wil het bestuur maximale professionaliteit van het 2^e lijns risicomanagement borgen met betrekking tot de inrichting van IRM. Om die reden heeft het bestuur Deloitte Risk Advisory benoemd tot externe risicomanager. De opdracht van het bestuur aan Deloitte is het adviseren op het gebied van de inrichting van integraal risicomanagement binnen het fonds en het houden van onafhankelijk toezicht op de uitvoering van de risicomanagement activiteiten, inclusief naleving van de beheersmaatregelen, uitgevoerd door de 1^e lijn.

3^e lijn

Het bestuur van het fonds onderschrijft het belang van een (bij voorkeur onafhankelijke) 3^e verdedigingslinie. Aan de hand van assurance rapporten (e.g. ISAE 3402) en een operational due diligence kan controle worden uitgeoefend op de 1^e en 2^e lijn van de interne organisatie en door middel van een 'right to audit' bij de externe uitvoerders. Ten behoeve van verdere interne controle is de raad van toezicht ingesteld, alsmede de Internal Audit afdeling van Wolters Kluwer NV voor geselecteerde vraagstukken (zoals controle van de ICT omgeving en cyberrisico's).

4^e lijn

De externe accountant en de certificerende actuaire oefenen de externe controle uit op het fonds.

7.2.2 Risicobeheercommissie

De risicobeheercommissie heeft voor een groot aantal risicothema's een monitoringsfunctie op relevante kernrisico's die belegd zijn bij de diverse bestuurscommissies en het pensioenbureau. De risicobeheercommissie bewaakt na afstemming met het bestuur als eerste de integraliteit en toereikendheid van de totale risicobeheersing.

Artikel 18 lid 2 Besluit FTK stelt vast dat het risicobeheer adequaat en onafhankelijk dient te zijn. Voor de beste invulling van het risicobeheer heeft het fonds bewust besloten om bestuursleden, net als in de andere bestuurscommissies, ook zitting te laten nemen in de risicobeheercommissie. Dit past in de gedachte dat de risicobeheercommissie een beleidsvoorbereidende functie heeft en het bestuur de eindverantwoordelijkheid voor het risicomanagement draagt. Dit komt tevens ten goede aan een zorgvuldig en transparant besluitvormingsproces.

De risicobeheercommissie actualiseert ieder kwartaal het strategisch risico-universum en het risicoraamwerk van het fonds.

7.2.3 Monitoring risicomanagement bij externe uitvoerders

Het bestuur van het fonds acht het wenselijk dat als onderdeel van het risicomanagement, het pensioenbureau vastlegt dat het risicomanagement bij geselecteerde belangrijke externe uitvoerders adequaat is ingericht en dat de werking hiervan wordt getoetst. Het pensioenbureau heeft de primaire (dagelijkse) monitoringsrol op de externe uitvoerders. De periodieke analyse van deze externe uitvoerders wordt geclassificeerd naar zwaarte van uitbesteding. De uitbestedingscommissie monitort dit proces vanuit de 2^e lijn. Het is cruciaal dat het bestuur stuur- en verantwoordingsinformatie heeft om de externe uitvoerders effectief te kunnen beoordelen. Tevens dient inzichtelijk te zijn hoe het risicomanagement van deze uitbestedingspartijen zich verhoudt tot het risicomanagement van het fonds.

7.3 Bezoldigingsbeleid en educatie

Beloningsbeleid

Het bestuur heeft het beloningsbeleid vastgelegd in een beleidsnota. Het beloningsbeleid is van toepassing op bestuursleden, de leden van het verantwoordingsorgaan, de raad van toezicht, de medewerkers van het pensioenbureau en externe partijen. Het beloningsbeleid voldoet aan de normen, die zijn neergelegd in de Code Pensioenfondsen en wettelijk verankerd in artikel 33 van de Pensioenwet.

Educatie en Geschiktheidsprogramma

De verdeling van beleidsterreinen over de bestuursleden is beschreven in het geschiktheidsprogramma. In dit programma staat tevens beschreven het bestuursbeleid ter bevordering en handhaving van het vereiste geschiktheidsniveau. Het geschiktheidsprogramma wordt periodiek getoetst binnen het bestuur en het verantwoordingsorgaan.

7.4 Integriteitbeleid

Doelstelling integriteitbeleid

Het bestuur heeft een integriteitbeleid vastgesteld. Doelstelling van het integriteitbeleid is het stimuleren dat aan het fonds verbonden personen op alle niveaus handelen in overeenstemming met maatschappelijk geaccepteerde waarden en normen in het algemeen, met de specifieke waarden en normen die gelden voor het fonds in het bijzonder en uiteraard met de toepasselijke (toezicht)wet- en regelgeving. Standaarden zoals de kernwaarden en de gedragscode van het fonds maken deel uit van die regels.

Gedragscode

De bestuursleden, de (reserve)leden van het verantwoordingsorgaan, de leden van de raad van toezicht, de leden van de beleggingscommissie, de directeur en de overige medewerkers van het fonds zijn verbonden personen en zijn gehouden aan een gedragscode. Alle genoemde personen dienen jaarlijks een verklaring te ondertekenen, dat men zich gehouden heeft aan de gedragscode.

Regeling misstanden (incidentenregeling en klokkenluidersregeling)

In de regeling misstanden is geregeld op welke wijze misstanden, waaronder incidenten, worden geconstateerd, gemeld, vastgelegd en afgehandeld (zie bijlage 3). Voor integriteitgevoelige functies is een screeningsbeleid van toepassing. Dit beleid geldt voor alle medewerkers van het pensioenbureau.

Uitbestedingsbeleid

Het fonds heeft de uitgangspunten voor het uitbestedingsbeleid vastgelegd in een beleidsnota (zie bijlage 4). In deze beleidsnota wordt mede voldaan aan de uitbestedingsrichtlijnen van DNB. Het fonds heeft het vermogensbeheer, de beleggingsadministratie en andere vermogensbeheerdiensten uitbesteed.

De vermogensbeheerders zijn op dit moment:

- BlackRock	Aandelen, global credits, LDI mandaat en currency overlay
- Principal Global Investors	Beursgenoteerde vastgoedfondsen
- CBRE Global Investors	Niet-beursgenoteerde vastgoedfondsen
- Robeco Asset Management	Private equity
- Wilshire Private Markets Group	Private equity

Kas Bank is de custodian van het fonds en verzorgt de beleggingsadministratie, de performancemeting, risicomonitoring en compliance controles.

De contracten met deze uitvoerders hebben een onbepaalde looptijd.

Deze uitbestedingen staan nader beschreven in de verklaring inzake beleggingsbeginselen (zie bijlage 2) en in het vigerende beleggingsplan.

7.5 Communicatiebeleid

Het fonds beschikt over een strategisch beleidskader pensioencommunicatie. De communicatie van het fonds voldoet aan de eisen die daartoe gesteld zijn in de Pensioenwet. Het fonds laat periodiek een scan uitvoeren door een externe partij op alle voorgeschreven communicatie uitingen en voert deelnemersonderzoeken uit. Daarnaast stelt de communicatiecommissie van het fonds een jaarplan op, waarin activiteiten zijn vastgelegd omtrent onder andere nieuwsbrieven, de website, software tools en voorlichtingsbijeenkomsten. Het fonds is compliant aan de Wet pensioencommunicatie.

Bijlage 1 - Financieel crisisplan

Inleiding

Op grond van artikel 145 Pensioenwet en artikel 29b Besluit financieel toetsingskader pensioenfondsen heeft Stichting Pensioenfonds Wolters Kluwer Nederland (hierna: 'het fonds') een crisisplan opgesteld en als bijlage opgenomen in de actuariële en bedrijfstechnische nota (ABTN).

Een financieel crisisplan is een beschrijving van maatregelen die het fonds op korte termijn zou kunnen inzetten indien in korte tijd de dekkingsgraad zich bevindt of zeer snel beweegt richting kritische waarden waardoor het realiseren van de doelstelling van het fonds in gevaar komt.

Het financieel crisisplan biedt het bestuur van het fonds een leidraad bij het nemen van maatregelen in geval van een crisissituatie, die in korte tijd hard toeslaat. Het crisisplan is daarmee niet een kant-en-klaar plan dat in geval van een crisis uitgevoerd kan worden. Het bestuur zal de concrete maatregelen altijd afstemmen op de aard van de crisis en de omstandigheden van dat moment.

Het financieel crisisplan is niet hetzelfde als een herstelplan. Een herstelplan beschrijft concrete maatregelen, gericht op herstel uit een bestaande tekortsituatie. Het crisisplan is gericht op toekomstige crisissituaties.

1. Beschrijving crisissituatie

Het bestuur heeft onderstaande crisissituaties gedefinieerd. Daarbij is, indien van toepassing, aangegeven bij welk niveau van de beleidsdekkingsgraad sprake is van een crisissituatie.

Nr	Crisissituatie	Kritische waarde van de beleidsdekkingsgraad
1	Indien geen (volledige) toeslagverlening kan plaatsvinden	< 123,6%
2	Indien het fonds niet binnen drie jaar kan herstellen van een dekkingstekort (beleidsdekkingsgraad en feitelijke dekkingsgraad <104,0%)	< 96,5%
3	Een ernstige verstoring van de financiële markten	Continu

Een van de doelstellingen van het fonds, zoals beschreven in hoofdstuk 2.2 van de ABTN is het waardevast houden van de pensioenaanspraken. Hoewel het realiseren van deze doelstelling onder andere afhankelijk is van het behaalde rendement, wordt het niet kunnen verlenen van toeslagen (indexatie) als een crisissituatie beschouwd. De ambitie kan niet worden waargemaakt. In hoofdstuk 4.3 van de ABTN is aangegeven, dat het fonds de toeslagverlening zal beperken, conform de wettelijke bepalingen. Indien de beleidsdekkingsgraad lager is dan 110% worden geen toeslagen verleend. Tussen 110% en 123,6% (bovengrens per 31 december 2017, die jaarlijks wordt vastgesteld) worden de toeslagen gedeeltelijk toegekend. De toeslagverlening wordt beperkt om herstel naar een situatie van volledige toeslagverlening te bevorderen.

Indien het fonds een reservetekort heeft wordt een herstelplan opgesteld. Indien het niet mogelijk blijkt om in geval het eigen vermogen lager is dan het minimaal vereist eigen vermogen, zonder bijstorten van de werkgever of korten van pensioenaanspraken en -rechten, binnen drie jaar te herstellen tot een beleidsdekkingsgraad van 104,0% (minimaal

vereiste beleidsdekkingsgraad), is sprake van een ernstige crisissituatie. Deze situatie doet zich voor indien de beleidsdekkingsgraad en de feitelijke dekkingsgraad lager zijn dan 96,5%. Deze kritische dekkingsgraad is gebaseerd op de uitgangspunten bij de opstelling van het herstelplan en wordt jaarlijks herzien. In de volgende paragraaf wordt de gevoeligheid van deze kritische dekkingsgraad voor het niveau van de rente aangegeven.

Bij een ernstige verstoring van de financiële markten kan de beleidsdekkingsgraad of de feitelijke dekkingsgraad van het fonds zodanig scherp dalen, dat sprake is van een acute crisissituatie. Hierbij kan bijvoorbeeld gedacht worden aan het instorten van de aandelenbeurs.

2. Beleidsdekkingsgraad waarbij het fonds er zonder korten niet meer uit kan komen

In paragraaf 1 is de situatie beschreven waarin het fonds niet meer in staat is om binnen een termijn van drie jaar te herstellen naar de minimaal vereiste dekkingsgraad. Daarbij zijn de maatregelen als het verhogen van de premie (zie ook de opmerkingen hierover in de volgende paragraaf) en het beperken van de toeslagverlening niet meer afdoende. Het fonds zal in een dergelijke situatie een beroep doen op Wolters Kluwer. Wolters Kluwer heeft echter geen harde verplichting tot bijstorten. In de uitvoeringsovereenkomst is vastgelegd dat het fonds in overleg zal treden met Wolters Kluwer voor een extra bijdrage als het fonds een feitelijke dekkingsgraad heeft lager dan 104,0%.

Indien de beleidsdekkingsgraad niet binnen drie jaar kan herstellen naar de minimaal vereiste beleidsdekkingsgraad van 104,0%, en Wolters Kluwer niet bereid is een bijstorting te doen, zal het fonds de pensioenaanspraken en -rechten korten. In eerste instantie zal de korting zodanig worden vastgesteld, dat het verschil tussen de feitelijke dekkingsgraad en de kritische dekkingsgraad in een keer wordt goedge maakt. Indien een dekkingstekort na drie jaar nog aanwezig is, wordt een extra korting doorgevoerd om uit te komen op de minimaal vereiste dekkingsgraad.

De hoogte van de kritische dekkingsgraad is afhankelijk van de gebruikte parameters, zoals het verwachte rendement, de rentecurve, de ontwikkeling van sterfte- en andere actuariële grondslagen. De parameters voldoen aan de normen van DNB. Uitgangspunt is het strategisch beleggingsbeleid. In onderstaand overzicht is de gevoeligheid weergegeven van de hoogte van de rente op de hoogte van de kritische dekkingsgraad. Ook deze cijfers worden jaarlijks herzien. Voor de rente wordt gebruik gemaakt van de rentetermijnstructuur, zoals die wordt gepubliceerd door DNB en die door pensioenfondsen moet worden gebruikt bij de waardering van de pensioenverplichtingen.

Nr	Crisissituatie	Kritische waarde van de beleidsdekkingsgraad
1	Rentetermijnstructuur ultimo 2017	<96,5%
2	Rentetermijnstructuur ultimo 2017 +/- 1%	<95,4%
3	Rentetermijnstructuur ultimo 2017 +/- 1%	<97,5%

3. Maatregelen die ter beschikking staan

Het fonds kan de volgende maatregelen in overweging nemen om de beleidsdekkingsgraad te verhogen of om te voorkomen dat de beleidsdekkingsgraad verder wegzakt richting een kritische grens.

a. *Premieverhoging*

Het fonds hanteert een kostendekkende premie volgens de grondslagen die zijn vastgelegd in hoofdstuk 4.2 van de ABTN. De sociale partners hebben voor een periode van drie tot vijf jaar vanaf 2015 een premiepercentage afgesproken. De mogelijkheden van premieverhoging zijn dus beperkt.

b. *Beperken of niet toekennen van toeslagen*

Indien de beleidsdekkingsgraad lager is dan 123,6% worden de toeslagen beperkt volgens het in paragraaf 1 beschreven beleid. Indien de beleidsdekkingsgraad lager is dan 110% worden geen toeslagen toegekend. Het bestuur kan indien nodig het beleid aanpassen door de ondergrens te verhogen.

c. *Bijstorting werkgever*

De werkgever is bereid in overleg te treden met het fonds over een aanvullende bijdrage indien het fonds feitelijke dekkingsgraad heeft lager dan 104,0%. De werkgever heeft echter geen harde bijstortingsverplichting.

d. *Aanpassing beleggingsbeleid en contingency plan*

In het geval van een (dreigende) crisis (met gevolgen) op de financiële markten, kan het fonds maatregelen treffen om het beleggingsrisico te reduceren. Deze maatregelen en de te volgen procedures zijn vastgelegd in een contingency plan (zie ook paragraaf 8). Het bestuur heeft een task force ingesteld, die de bevoegdheid heeft handelend op te treden in crisissituaties. Het fonds wordt daarbij ondersteund door BlackRock, die onder andere scenario-analyses maakt en stresstesten uitvoert. Beschermingsmaatregelen kunnen onder andere worden getroffen met behulp van derivaten. Met dit instrumentarium is het fonds beter in staat de beleggingsrisico's te beheersen en tijdig te reageren.

Afgezien van crisissituaties kan het fonds het beleggingsrisico beperken, als de financiële positie daartoe aanleiding geeft. Daartoe worden ALM-studies uitgevoerd en vindt continue monitoring van de risico's plaats.

e. *Versoberen van de pensioenregeling (zonder verlaging van de premie)*

Het fonds kan in overleg met de sociale partners de pensioenregeling versoberen zonder verlaging van de premie. Het premieoverschot kan worden gebruikt voor bufferopbouw. De maatregel is sterk afhankelijk van de sociale partners en de mogelijkheid om deze in te zetten dus beperkt.

f. *Korten van pensioenaanspraken en -rechten*

Indien de andere maatregelen onvoldoende effect sorteren moet het fonds de pensioenaanspraken en -rechten verlagen. Dit wordt gezien als een uiterste maatregel. Alle participanten worden in beginsel procentueel gelijk gekort. De korting wordt aangekondigd op het moment dat een tijdig herstel onmogelijk lijkt op basis van de daartoe uitgevoerde berekeningen (zie ook paragraaf 2).

De prioritering van de inzet van de maatregelen volgt min of meer uit bovenstaande beschrijving. Als eerste wordt voor een kostendekkende premie gezorgd. Daarna wordt bij lagere dekkingsgraden de toeslagverlening beperkt. Vervolgens volgt het overleg met de werkgever. Tot slot moet een korting worden toegepast. Aanpassingen van het beleggingsbeleid kunnen los hiervan altijd, of tegelijk met andere maatregelen worden uitgevoerd. Dit is sterk afhankelijk van de hoogte van de beleidsdekkingsgraad, maar ook van de economische omgeving. Het versoberen van de pensioenregeling is sterk afhankelijk van de medewerking van sociale partners.

4. Mate van inzetbaarheid van de maatregelen

In onderstaand overzicht wordt aangegeven wat de mate van inzetbaarheid is voor het bestuur, en welke belanghebbenden invloed hebben op de besluitvorming.

Nr.	Maatregel	Inzetbaarheid	Instemming (i)/overleg (o)/adviesrecht (a)
a	Premieverhoging	Hoog	sociale partners (i) verantwoordingsorgaan (a)
b	Beperking/niet toekennen toeslagen	Hoog	verantwoordingsorgaan (a)
c	Bijstorting werkgever	Laag	werkgever (o)
d	Aanpassing beleggingsbeleid	Hoog	Verantwoordingsorgaan (a)
e	Versoberen pensioenregeling	Laag	sociale partners (i)
f	Korten pensioenaanspraken en -rechten	Hoog	Verantwoordingsorgaan (a)

De maatregelen b, d en f zullen voor advies voorgelegd worden aan het verantwoordingsorgaan. Het bestuur kan echter zelfstandig besluiten en de inzetbaarheid van deze maatregelen is daardoor hoog.

De maatregelen a en e hebben de instemming nodig van sociale partners. De inzetbaarheid van maatregel a wordt echter wel hoog geacht, omdat het bestuur kan bepalen hoe hoog de opbouw wordt (kostendekkende premie). Als sociale partners niet bereid zijn meer premie te betalen heeft dit als het ware geen effect op de inzet van de maatregel. Maatregel e wordt laag inzetbaar geacht, vanwege het overleg dat tussen sociale partners moet plaatsvinden over de arbeidsvoorwaarden.

Maatregel c is volledig afhankelijk van de bereidheid van de werkgever bijstortingen te doen. De werkgever heeft geen harde bijstortingsverplichting. De inzetbaarheid wordt daarom laag geacht.

5. Indicatie financiële effect van de maatregelen

In onderstaande tabel wordt weergegeven wat de effectiviteit van de maatregel op de hoogte van de beleidsdekkingsgraad is.

Nr.	Maatregel	effectiviteit op de beleidsdekkingsgraad
a	Premieverhoging	Laag
b	Beperking/niet toekennen toeslagen	Laag
c	Bijstorting werkgever	Hoog
d	Aanpassing beleggingsbeleid	Laag
e	Versoberen pensioenregeling	Laag
f	Korten pensioenaanspraken en -rechten	Hoog

De maatregelen a, b, d en e hebben een gering effect op de beleidsdekkingsgraad. De maatregelen remmen hooguit een daling van de beleidsdekkingsgraad af of scheppen een beperkte ruimte voor bufferopbouw. Zo is een verhoging van de premie weinig effectief, mede door de bestaande verhouding actieven/niet actieven binnen het fonds. De maatregelen kunnen echter afdoende zijn als het fonds nog in staat is op eigen kracht te herstellen.

Als het fonds niet meer in staat is om binnen de in paragraaf 2 genoemde termijn te herstellen, kan alleen een beroep op de werkgever of het korten van de aanspraken soelaas bieden. Afhankelijk van de omvang van de bijstorting, kan de beleidsdekkingsgraad positief worden beïnvloed. Daarbij dient echter opgemerkt te worden dat de mate van inzetbaarheid van deze maatregel laag wordt geacht (zie paragraaf 4). Ook de kortingsmaatregel is bijzonder effectief, omdat de hoogte van de korting kan worden vastgesteld op het gewenste niveau.

6. Evenwichtige belangenafweging

De evenwichtige belangenafweging staat bij de besluitvorming van het bestuur altijd voorop. Bij het uitwerken van een plan worden de belangen van alle betrokkenen uitdrukkelijk in ogenschouw genomen.

Het behoud van pensioenaanspraken en -rechten heeft de hoogste prioriteit. Daarom wordt een kostendekkende premie gevraagd voor de nieuwe opbouw van pensioenaanspraken, om te voorkomen dat door een te lage premie de al opgebouwde pensioenaanspraken en -rechten aangetast worden.

Het bestuur zal bij een onvoldoende financiële situatie overleg voeren met de werkgever om kortingen te voorkomen. De werkgever heeft echter aangegeven de bijdrage aan de pensioenregeling te willen maximaliseren in verband met de eigen bedrijfsvoering.

Bij een beperking van de toeslagverlening of het toepassen van een korting zullen alle pensioenaanspraken en -rechten van de participanten evenwichtig worden behandeld. Een afwijking van deze regel zal met goede argumenten onderbouwd moeten worden.

In 2012 is de basis voor de toeslagverlening voor actieve deelnemers gewijzigd van loonindex naar prijsindex, zodat alle pensioenaanspraken en -rechten met de prijsindex worden verhoogd, als er toeslagen worden verleend. Deze maatregel heeft de gelijke behandeling van alle belanghebbenden bevorderd.

7. Communicatie met belanghebbenden

De communicatie met belanghebbenden betreft zowel de communicatie over het bestaan van het crisisplan als de communicatie in geval van een crisissituatie.

a. Communicatie over het crisisplan

Na vaststelling door het bestuur en advies van het verantwoordingsorgaan zal (de update van) het crisisplan worden gecommuniceerd:

- Het crisisplan zal worden gepubliceerd op de website van het fonds.
- In het jaarbericht zullen actieve deelnemers en pensioengerechtigden worden geattendeerd op het crisisplan en worden verwezen naar de website van het fonds.
- Het verantwoordingsorgaan, de sociale pensioencommissie, de COR en de werkgever zullen een exemplaar van het crisisplan toegestuurd krijgen.

b. Communicatie in geval van een beperking of niet toekennen van de toeslagverlening

Bij een beperking van de toeslagverlening worden de belanghebbenden als volgt geïnformeerd:

- Het bestuursbesluit over de (beperking van) de toeslagverlening wordt na advies van het verantwoordingsorgaan binnen een maand gepubliceerd op de website van het fonds.
  - Pensioengerechtigden worden geïnformeerd over de toeslagverlening via de pensioenopgave die jaarlijks in de maand januari wordt verzonden.
  - Actieve deelnemers worden geïnformeerd over de toeslagverlening via de pensioenopgave (UPO), die jaarlijks in de maand mei/juni wordt verzonden. De gewezen deelnemers ontvangen iedere vijf jaar een UPO.
  - Alle participanten worden geïnformeerd via de website.
- c. *Communicatie in geval van een korting op de pensioenaanspraken en -rechten*
 In het geval dat het fonds niet meer binnen de wettelijke termijn kan herstellen van een vermogenstekort en na advies van het verantwoordingsorgaan een korting toepast op de pensioenen worden de belanghebbenden als volgt geïnformeerd:
- Participanten worden binnen een maand na de aankondiging van een voorgenomen korting per brief geïnformeerd.
  - Participanten worden binnen een maand na de aankondiging van een definitieve korting per brief geïnformeerd.
  - Het bestuursbesluit over de (voorgenomen) korting wordt binnen een maand gepubliceerd op de website van het fonds.
  - Gelijk met de informatie aan de participanten worden de werkgever, het verantwoordingsorgaan en de COR per brief op de hoogte gesteld van de (voorgenomen) korting.

Naast de genoemde informatieverstrekking kunnen belanghebbenden de website van het fonds raadplegen, waarop iedere maand de actuele beleidsdekkingsgraad wordt gepubliceerd, met een toelichting op de implicaties, en de uitkomsten van de jaarlijkse haalbaarheidstoets. Verder worden actieve deelnemers en pensioengerechtigden geïnformeerd via het jaarbericht (nieuwsbrief). Bovendien informeert het fonds participanten proactief over de financiële situatie bij het fonds als daartoe aanleiding is.

8. Besluitvormingsproces

In veel van de in dit crisisplan beschreven situaties is geen sprake van een acute crisis en kan het reguliere besluitvormingsproces worden doorlopen, dat in dit plan niet verder wordt uitgewerkt.

Is de crisissituatie wel acuut, bijvoorbeeld als gevolg van ernstig verstoorde financiële markten, dan kan het bestuur versneld tot actie overgaan (zie ook paragraaf 3 contingency plan):

- Ieder bestuurslid, medewerker van het pensioenbureau of BlackRock kan een crisissituatie signaleren.
- De task force (beleggingscommissie en de voorzitter van het bestuur) wordt geactiveerd, besluit welke maatregelen worden genomen en informeert het bestuur.
- De gevolgen van de maatregelen worden in kaart gebracht.
- Het pensioenbureau voert het besluit uit in samenwerking met BlackRock en informeert de belanghebbenden.

- De maatregel wordt na uitvoering geëvalueerd door het bestuur.

9. Beoordeling actualiteit financieel crisisplan

Het crisisplan zal jaarlijks worden geactualiseerd. Dit zal gebeuren bij de eveneens jaarlijkse update van de ABTN.

Bijlage 2 - Verklaring inzake beleggingsbeginselen - investment beliefs

Introductie

Deze 'Verklaring inzake beleggingsbeginselen' (hierna: Verklaring) beschrijft op beknopte wijze de uitgangspunten van het beleggingsbeleid van Stichting Pensioenfonds Wolters Kluwer Nederland (hierna: het fonds). De uitgangspunten worden door het bestuur vastgesteld.

Conform geldende wet- en regelgeving gaat de Verklaring in op:

1. De doelstelling van het beleggingsbeleid.
2. De beleggingsbeginselen (investment beliefs).
3. Het beleggen volgens de prudent-person regel.
4. Het beleggingsproces, de organisatie en risicobeheerprocedures.

De Verklaring is als bijlage bij de actuariële en bedrijfstechnische nota van het fonds opgenomen en wordt om de drie jaar herzien. Daarnaast wordt de Verklaring onverwijld herzien als er tussentijds een belangrijke wijziging in het beleggingsbeleid optreedt.

Op verzoek van een belanghebbende bij het fonds wordt de Verklaring verstrekt.

1. Doelstelling van het beleggingsbeleid

Het fonds voert de pensioenregeling uit voor (ex) medewerkers van Wolters Kluwer. Het fonds is als pensioenfonds onder andere verantwoordelijk voor het beleggingsbeleid.

Het fonds belegt volgens de prudent-person regel. Daarbij moeten de beleggingen voldoen aan kwalitatieve beginselen van veiligheid, kwaliteit en spreiding van risico's (zie paragraaf 3).

In lijn hiermee is de doelstelling van het beleggingsbeleid:

Het op lange termijn realiseren van een zo hoog mogelijk rendement uitgaande van de strategische asset allocatie bij een acceptabel risico en kostenniveau, rekening houdend met de verplichtingenstructuur en de risicohouding van het fonds.

Om de doelstelling te waarborgen wordt bij het bepalen van het strategisch beleggingsbeleid rekening gehouden met het bepaalde bij en krachtens de Pensioenwet, de verplichtingenstructuur en de financiering van het fonds zoals vastgesteld in de uitvoeringsovereenkomst met Wolters Kluwer.

Kwalitatieve risicohouding

Het bestuur van het fonds is risicobewust. Het fonds streeft ernaar om de nominale aanspraken waardevast na te komen. Inflatie holt de waarde van de nominale uitkeringen uit en gezien het lange termijn karakter van pensioenen is het belangrijk dat de koopkracht van het pensioen via toeslagverlening behouden blijft. Beleggingsrisico kan acceptabel zijn in het streven naar koopkrachtbehoud, zelfs indien dit betekent dat de nominale aanspraken niet geheel na kunnen worden gekomen.

De risicohouding (op deze plaats gaat het alleen om de financiële risico's; zie voor een bredere definitie van risicomanagement hoofdstuk 6 van de ABTN) van het bestuur en de andere stakeholders is onder andere gebaseerd op de volgende overwegingen:

- Het opgebouwde pensioen vormt na pensionering de belangrijkste bron van inkomen voor participanten van het fonds.
- Het fonds streeft naar een waardevast pensioen.
- Een afgewogen balans tussen te nemen risico's en het naar verwachting te realiseren beleggingsrendement is noodzakelijk om op langere termijn invulling te kunnen geven aan de pensioenambitie. Voor het nastreven van de pensioenambitie dient het bestuur bereid te zijn om beleggingsrisico te nemen en een beleggingsrendement na te streven dat hoger is dan de risicovrije marktrente.
- Bij een beleidsdekkingsgraad lager dan 110%, bij voorbeeld veroorzaakt door slechte economische omstandigheden, acht het bestuur het uitlegbaar dat toeslagverlening niet volledig plaatsvindt. Kortingen op de pensioenaanspraken en -uitkeringen dienen zoveel mogelijk voorkomen te worden.
- Het bestuur houdt rekening met de belangen van alle participanten.

In 2018 heeft het bestuur de risicohouding geëvalueerd en ongewijzigd vastgesteld, na deze te hebben getoetst bij de sociale partners (sociale pensioencommissie en centrale ondernemingsraad (COR)) en het verantwoordingsorgaan.

Kwantitatieve risicobereidheid

De risicohouding wordt geconcretiseerd in een risicobereidheid door de vaststelling van risicogrenzen (onder andere voor de korte termijn de vereiste dekkingsgraad en voor de lange termijn het pensioenresultaat).

De risicohouding is geconcretiseerd in de volgende uitgangspunten van de risicobereidheid van het bestuur, die ook in 2018 zijn geëvalueerd:

- Het bestuur wil de kans op korten beperken. De kans op korten mag maximaal 5% zijn over een horizon van vijf jaar vanuit de huidige dekkingsgraad.
- Op lange termijn voert het bestuur een voorzichtig beleid, aansluitend bij de uitgangspunten van het FTK. De kans op onderdekking is maximaal 2,5% in 15 jaar vanuit de evenwichtssituatie (dekkingsgraad 130%).
- De lange termijn doelstelling van het bestuur is om de pensioenen te indexeren. De toeslagambitie over 15 jaar is 100% vanuit de evenwichtssituatie. Hierbij wordt alleen vooruitgekeken. De tot nu toe gemiste toeslagen of verleende kortingen tellen hierin niet mee.
- Het vereist eigen vermogen wordt bij voorkeur niet actief verhoogd.
- Meer dan 10% koopkrachtverlies is in beginsel niet acceptabel. Het pensioenresultaat, gemeten vanuit de feitelijke dekkingsgraad over de komende vijf jaar, mag in het 2,5% slechtste scenario niet onder de 90% komen.
- Korte termijn risicogrenzen: de vereiste dekkingsgraad van het fonds mag niet lager zijn dan 113% en niet hoger dan 118%.

De formulering van risicobereidheid is bij de evaluatie in 2018 aangescherpt, maar inhoudelijk niet veranderd.

Bij een overschrijding van de risicogrenzen zal er geen automatische aanpassing van beleid plaatsvinden. Risicogrenzen maken het mogelijk om op een vooraf vastgelegde en objectieve manier te beoordelen of het risico hoger of lager is dan vooraf is toegestaan. Echter, bij overschrijding van risicogrenzen zal een discussie binnen het bestuur en met de sociale partners plaatsvinden rekening houdend met de situatie en inzichten op dat moment.

In 2015 heeft het bestuur in de aanvangshaalbaarheidstoets de volgende risicogrenzen voor de lange termijn vastgesteld met betrekking tot het pensioenresultaat:

Ondergrens 1: Vanuit de situatie waarbij de dekkingsgraad gelijk is aan de vereiste dekkingsgraad dient de mediaan van het pensioenresultaat tenminste gelijk te zijn aan 93%.

Ondergrens 2: Vanuit de feitelijke dekkingsgraad dient de mediaan van het pensioenresultaat tenminste gelijk te zijn aan 87%.

Ondergrens 3: Vanuit de feitelijke dekkingsgraad dient de maximale afwijking ten opzichte van de mediaan in het geval van een 'slechtweersscenario' (lees: 5e percentiel) 35% te bedragen.

De risicobereidheid van het bestuur kan worden beïnvloed door de actuele financiële positie van het fonds. Periodiek wordt beoordeeld of de ambitie van het fonds nog haalbaar is in een jaarlijks uit te voeren haalbaarheidstoets. Bij de keuze voor een bepaald beleid wordt niet alleen een verwachte ontwikkeling beoordeeld maar ook scenario's die gunstiger of minder gunstig zijn dan de verwachte ontwikkeling. De ambitie dient in de meeste scenario's te kunnen worden behaald. Indien dit niet het geval is, moet zo nodig de ambitie worden bijgesteld.

Als de financiële situatie van het fonds verbetert, wordt bij voorkeur minder risico genomen, omdat de ambitie dan in evenveel of meer gevallen haalbaar is met minder risico.

2. Beleggingsbeginselen (investment beliefs)

Inleiding

Met de vastlegging van investment beliefs formuleert het fonds een kader hoe om te gaan met financiële markten en producten. De financiële markt bestaat uit verschillende partijen, zoals banken, verzekeraars, maar ook day traders, bedrijven, particulieren, centrale banken, overheden en pensioenfondsen. Al deze partijen hebben een eigen reden en achtergrond om in de financiële markt te participeren en dus ook een eigen doelstelling. Voor de ene partij is het winstmaximalisatie, terwijl een andere partij zich op de financiële markt begeeft om zijn risico te verminderen, een derde partij kan weer een andere doelstelling hebben. Afhankelijk van deze doelstelling beleggen deze partijen in bepaalde assets en strategieën.

2.1 Asset allocatie is de belangrijkste keuze in relatie tot het uiteindelijke rendement

Binnen de randvoorwaarden, zoals maximaal te lopen risico, verwacht rendement en profiel van de verplichtingen en rekening houdend met de risicobereidheid van de participanten en andere stakeholders, is de strategische asset allocatie de belangrijkste component in de realisatie van het rendement. De beslissing om wel of niet in aandelen te beleggen, heeft op lange termijn veel meer impact dan de beslissing om in het ene of het andere aandeel te beleggen.

Daarom:

- hanteert het fonds een top-down benadering bij de samenstelling van de portefeuille. Dat betekent dat na de bepaling van de strategische doelen van het beleggingsbeleid, eerst wordt geanalyseerd wat de optimale asset mix is en het risicobeleid op balansniveau (rente-, valuta- en inflatierisico). Vervolgens wordt gekeken naar regio-allocatie, sub-markten, kwaliteit van obligatiemarkten en overige componenten;

- besteedt het fonds relatief veel tijd en energie aan de bepaling van de strategische asset mix. Door een uitgebreide ALM- en risicobudgetstudie krijgt het fonds een goed inzicht in de toegevoegde waarde van diverse beleggingscategorieën;
- formuleert het fonds richtlijnen omtrent de maximale afwijking van de strategische assetmix.

2.2 Bepaalde beleggingsrisico's worden op lange termijn beloond, maar niet allemaal

a. De reden om in zakelijke waarden (aandelen en vastgoed) te beleggen is een hoger verwacht rendement op lange termijn. Er bestaat een risicopremie voor deze investeringen met een hoger risico.

b. Verder kennen illiquide beleggingen zoals private equity en direct vastgoed, een extra verwacht (netto) rendement ten opzichte van de beursgenoteerde aandelen en vastgoedfondsen. Dit is een illiquiditeits-risicopremie. Echter, er bestaat ook een grens aan het percentage dat in illiquide categorieën kan worden belegd. Bij veranderende omstandigheden, moet de portefeuille aangepast kunnen worden aan de behoefte van dat moment.

c. Op de lange termijn zullen valutakoersen tenderen naar een evenwicht (koopkrachtpariteit). Daarom worden met valutapositions op de lange termijn geen rendementen behaald: er bestaat geen valuta-risicopremie.

d. Op lange termijn vertoont de rente een tendens naar *mean reversion*, al hoeft dit niet exact naar het historisch gemiddelde te zijn.

Daarom:

- wordt een deel van het vermogen geïnvesteerd in beleggingscategorieën met een hoger risico;
- worden risico's waar geen additioneel rendement tegenover staat, zoveel mogelijk beperkt;
- dient er zowel fundamenteel als kwantitatief een sterke onderbouwing te zijn om tot een investering over te gaan;
- wordt een percentage van 10% in illiquide beleggingen als maximum gehanteerd;
- wordt alleen belegd in illiquide beleggingen die onafhankelijk gewaardeerd kunnen worden;
- worden de belangrijkste valutapositions afgedekt (USD, GBP en JPY);
- hanteert het pensioenfonds een rentestafel bij het rente-afdeckingsbeleid.

2.3 Het fonds belegt alleen in categorieën en strategieën die het fonds begrijpt

Alle investeringen in vermogenscategorieën hebben een duidelijk doel. Dat kan zijn het behalen van (netto) rendement, het afdekken van risico's of het spreiden van risico's. De doelstelling is om een optimaal (netto) rendement te realiseren binnen een vastgesteld risicokader. Daarvoor is het van belang niet geconfronteerd te worden met risico's die bij aanvang niet onderkend zijn. Een belegging moet transparant zijn om de mogelijke risico's van de investering in te kunnen schatten, anders heeft de samenstelling van de portefeuille mogelijk een ander (netto) rendement/risico profiel dan gedacht.

Daarom:

- beoordeelt het fonds iedere belegging in de context van de andere investeringen, als onderdeel van een uitgebalanceerde en gespreide portefeuille;
- doet het fonds uitgebreid onderzoek naar nieuwe investeringen, net zo lang tot alle relevante elementen worden begrepen;

- maakt het fonds gebruik van externe adviseurs als ondersteuning bij de selectie en evaluatie van beleggingscategorieën en beheerders.

2.4 Diversificatie is essentieel, maar er zit wel een grens aan

Diversificatie zorgt voor spreiding van het risico. Dit effect treedt op wanneer beleggingen niet gelijktijdig stijgen en dalen. Door dit effect is het mogelijk een deel van de portefeuille met meer risico te beleggen, zonder dat het totale risico recht evenredig toeneemt. Echter, een belegging moet een significante bijdrage leveren aan het (netto) rendement/risicoprofiel van de totale portefeuille wil het een investering waard zijn. Dit geldt ook voor mandaten bij afzonderlijke vermogensbeheerders vanwege de relatief toenemende kosten bij een kleiner mandaat.

Daarom:

- wordt het vermogen geïnvesteerd in meerdere beleggingscategorieën;
- is er uitgebreid onderzoek naar de toegevoegde waarde, alvorens een investering wordt gedaan;
- bedraagt een minimaal strategisch gewicht op assetniveau 2,5% en wordt dit minimumgewicht in principe tevens voor een mandaat bij één vermogensbeheerder gehanteerd.

2.5 Consistent outperformance genereren is extreem moeilijk

Zowel academische research als eigen ervaringen leren dat zelfs de meest professionele beleggers moeite hebben om de benchmark op lange termijn te verslaan. Een voorbeeld hiervan is dat in liquide markten ruim driekwart van de beheerders een lager rendement behaalt dan de index. Redenen hiervoor zijn: hogere transactiekosten en management fee's van actief beheer en dat sommige markten zeer efficiënt zijn waardoor informatie snel in de koers is verwerkt.

Daarom:

- wordt bij efficiënte en inefficiënte markten in de basis een passief beleid gevoerd, tenzij een passief beleid niet goed mogelijk is of er sterke argumenten zijn voor actief beheer;
- voert het fonds geen actief valutabeleid;
- is het fonds zeer terughoudend met actieve afwijkingen van het strategisch beleid en worden zowel grote investeringen als desinvesteringen bewust gespreid in de tijd uitgevoerd.

2.6 Een beleggingsstrategie moet zich bewezen hebben, om daar geld in te investeren

Een pensioenfonds gaat langdurige verplichtingen aan. Om aan deze verplichtingen tegemoet te komen wil het fonds prudent omgaan met de haar toegewezen middelen. Dit houdt onder meer in, dat geïnvesteerd wordt in assets en strategieën die bewezen hebben toegevoegde waarde te kunnen leveren bij de realisatie van de doelstellingen.

Daarom:

- belegt het fonds in assets die zich over een horizon van minimaal twee jaren bewezen hebben;
- zal het fonds niet voorop lopen in nieuwe ontwikkelingen;
- wordt voortdurend onderzoek gedaan naar markt- en productontwikkelingen om tijdig structurele vernieuwingen te onderkennen.

2.7 Maatschappelijk verantwoord beleggen is een belangrijk element van het beleggingsbeleid

Het pensioenfonds wil een bijdrage leveren aan een betere maatschappij. Dit betreft ten minste drie gebieden: het beleid en de prestaties van bedrijven op sociaal- en milieuvlak en op het gebied van (goed) bestuur, ook wel aangeduid als ESG-factoren (environmental, social and governance).

Het pensioenfonds heeft de visie dat bedrijven die zich op deze gebieden inzetten op lange termijn een beter rendement zullen laten zien dan bedrijven die hier niet bewust mee omgaan. Op korte termijn is deze relatie niet altijd aanwezig of duidelijk waarneembaar.

Daarom:

- heeft het pensioenfonds een beleid geformuleerd om maatschappelijk verantwoord te beleggen;
- wil het pensioenfonds meer doen dan het wettelijk minimum, maar moet de implementatie wel praktisch haalbaar zijn;
- maakt het pensioenfonds een afweging tussen de lange termijn mogelijkheden op dit gebied en de korte termijn risico's;
- gaat het pensioenfonds uit van het principe dat zolang het verwachte meerrendement niet is vastgesteld, het maatschappelijk verantwoord beleggen niet mag leiden tot significant hogere kosten;
- stimuleert het pensioenfonds de vermogensbeheerders tot verdere ontwikkelingen op dit gebied;
- treden vermogensbeheerders van het fonds actief op in aandeelhoudersvergaderingen volgens de richtlijnen van goed corporate governance en voeren zij een engagement beleid;
- integreert het pensioenfonds ESG-risico's in het risicoraamwerk;
- worden beleggingen in producenten van controversiële wapens en bedrijven die handelen in strijd met de UN Global Compact uitgesloten;
- legt het pensioenfonds verantwoording af over de afweging en de keuzes op dit gebied.

2.8 Een zorgvuldige afweging van kosten, risico en verwacht rendement leidt uiteindelijk tot betere netto resultaten

Het netto rendement van een belegging dient te worden afgezet tegen het risico (belief 2) en de kosten. Het fonds maakt gebruik van verschillende dienstverleners, zoals vermogensbeheerders, die helpen bij het behalen van de uiteindelijke doelstellingen. Echter, dit brengt ook kosten met zich mee. Deze kosten verminderen het netto rendement en daarmee het uiteindelijke pensioeninkomen. Het zorgvuldig beoordelen van deze kosten is dan ook noodzakelijk.

Daarom:

- streeft het fonds ernaar om alle kosten transparant en inzichtelijk te maken;
- dienen alle kosten, door zowel het fonds als de dienstverleners, verantwoord te worden;
- beoordeelt het fonds doorlopend de marktconformiteit van deze kosten.

3. Beleggen volgens de prudent-person regel

In artikel 135 van de Pensioenwet en de artikelen 13 en 13a van het Besluit FTK Pensioenfondsen zijn de eisen geformuleerd voor de beleggingen en het beleggingsbeleid van pensi-

oenfondsen. Het fonds voldoet aan deze eisen. Dit wordt in de volgende sub-paragrafen onderbouwd.

3.1 Beleggingsbeleid in belang van aanspraak- en pensioengerechtigden

Het strategisch beleggingsbeleid en het beleggingsplan voldoen aan de prudent-person regel en zijn in het belang van de aanspraak- en pensioengerechtigden. Het beleggingsbeleid is opgezet op basis van minimaal eens in de drie jaar uitgevoerde ALM-studies (de meest recente studie is van 2018), waarbij een strategisch asset allocatie is gekozen waarbij de verhouding tussen de kans op onderdekking, de mate van toeslagverlening en de premiehoogte als evenwichtig is beoordeeld.

3.2 Veiligheid, kwaliteit, liquiditeit en rendement van de portefeuille als geheel

De veiligheid, de kwaliteit, de liquiditeit en het rendement van de portefeuille als geheel zijn zo veel mogelijk gewaarborgd. Voor de vaststelling van de samenstelling van de portefeuille is externe expertise ingehuurd en is een ALM-studie uitgevoerd. Voorts zijn er beperkingen aan de door de vermogensbeheerders te nemen risico's gesteld, welke periodiek door de beleggingscommissie worden getoetst. Omdat overwegend in gereguleerde markten wordt belegd, en ruim 95% van het belegde vermogen onder normale marktomstandigheden binnen één maand zonder veel prijsimpact verkocht kan worden, is de liquiditeit gewaarborgd.

3.3 Belegging van waarden ter dekking van de technische voorzieningen

De waarden die ter dekking van de technische voorzieningen worden aangehouden, worden belegd op een wijze die strookt met de aard en de duur van de verwachte toekomstige pensioenuitkeringen. Op basis van de ALM-studies kan worden vastgesteld dat het daarbij niet noodzakelijk is om alle opgebouwde pensioenaanspraken en ingegane pensioenuitkeringen precies te matchen met vergelijkbare beleggingen.

3.4 Beleggingen hoofdzakelijk op gereguleerde markten

De beleggingen vinden hoofdzakelijk plaats op gereguleerde markten. Minder dan 5% van het belegd vermogen is belegd in niet-beursgenoteerd vastgoed en private equity, die op niet-gereguleerde markten worden verhandeld.

3.5 Derivatenbeleid

In hoofdstuk 6.2.3 van de ABTN wordt beschreven dat derivaten alleen worden gebruikt voor het afdekken van risico's of, indien dit efficiënt is, ter vervanging van een directe belegging, zonder additionele exposure van risico. Dit beleid draagt dus bij aan de vermindering van het risicoprofiel of vergemakkelijkt een doeltreffend portefeuillebeheer.

3.6 Diversificatie

De beleggingen worden op een brede wijze gespreid over beleggingscategorieën, regio's en sectoren. Daarmee wordt voldaan aan de diversificatie-eis van het Besluit FTK.

Het fonds belegt overeenkomstig de statuten niet in aandelen van Wolters Kluwer N.V., uitgezonderd een zeer gering belang in een aandelenindexfonds. De beleggingen in de bijdragende onderneming bedragen daarmee (ruim) minder dan 5% van de beleggingsportefeuille.

3.7 Marktwaardering

De waardering van de beleggingen vindt waar mogelijk plaats op marktwaarde. Voor wat betreft de minder liquide beleggingen in private equity en niet-beursgenoteerd vastgoed wordt een afgeleide waardering aangehouden. Deze afgeleide waarderingmethodieken zijn marktconform en worden hieronder nader beschreven.

3.7.1 Waardering vastgoed

De beleggingen van het fonds in niet beursgenoteerd vastgoed vinden plaats door middel van de participatie in fund of funds. De waardering vindt plaats op basis van actuele waarde. De waardering van de onderliggende fondsen wordt uitgevoerd door de manager van het fund of funds met waarderingmethoden, die gebaseerd zijn op de marktomstandigheden op balansdatum. Daarbij worden zoveel als mogelijk transactiepreizen gebruikt van vergelijkbare investeringen. Indien deze niet beschikbaar zijn wordt gebruik gemaakt van de opgave van de net asset value van het onderliggende fonds, voor zover deze voldoen aan IFRS accounting. De waardering kan evenwel significant afwijken van de waarde op een reguliere markt als deze zou bestaan. Bedacht dient te worden dat het in de regel beleggingen betreft voor de lange termijn, die niet op korte termijn geliquideerd hoeven worden. Het fonds neemt de waarderingen van het fund of funds over, tenzij er aanwijzingen (marktomstandigheden) zijn dat een aanpassing noodzakelijk is. Ieder fund of funds stelt een jaarrekening op, die wordt gecontroleerd door een accountant (Tier 1).

3.7.2 Waardering private equity

De beleggingen van het fonds in private equity vinden plaats door middel van de participatie in fund of funds. De waardering van de eindbeleggingen wordt uitgevoerd door de fondsen (partnerships) waarin het fund of funds deelneemt. De manager van het fund of fund (general partner) beoordeelt de waardering van de onderliggende fondsen en past die zo nodig aan in de eigen waardering. De waardering vindt plaats op basis van actuele waarde. Daarbij worden zoveel als mogelijk marktprijzen gebruikt van vergelijkbare investeringen in al dan niet reguliere markten. De waardering kan evenwel significant afwijken van de waarde op een reguliere markt als deze zou bestaan.

Bedacht dient te worden dat het in de regel beleggingen betreft voor de lange termijn, die niet op korte termijn geliquideerd hoeven worden. Het fonds neemt de waarderingen van het fund of funds over, tenzij er aanwijzingen (marktomstandigheden) zijn dat een aanpassing noodzakelijk is. Ieder fund of funds stelt een jaarrekening op, die wordt gecontroleerd door een accountant (Tier 1).

4. Beleggingsproces, organisatie en risicobeheerprocedures

4.1 Taken en verantwoordelijkheden

Het fonds is zich bewust van de rol die zij als pensioenbelegger vervult. Die rol dwingt haar tot grote zorgvuldigheid in haar handelen. Het fonds is te allen tijde bereid verantwoording af te leggen over haar beleggingsgedrag en de gevolgen die dit heeft voor de belanghebbenden.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het beleggingsbeleid. De uitvoering is gedelegeerd aan de directeur. De beleggingscommissie adviseert het bestuur en kan binnen het kader van het door het bestuur vastgestelde beleid beslissingen nemen tot wijzigingen in het externe beheer en in de wegingen van de verschillende beleggingscategorieën.

Het bestuur benoemt de beleggingscommissie. In de beleggingscommissie hebben twee bestuursleden zitting, de chief investment officer en de directeur van het fonds, alsmede een externe deskundige. De beleggingscommissie komt minimaal vier keer per jaar bijeen. Afhankelijk van de urgentie van de te bespreken zaken kan hiervan worden afgeweken. De beleggingscommissie rapporteert aan het bestuur. De taken en bevoegdheden van de beleggingscommissie zijn vastgelegd in het reglement beleggingscommissie.

4.2 Uitbesteding

Het fonds heeft de beleggingen volledig ondergebracht bij externe vermogensbeheerders met discretionaire mandaten en door te participeren in beleggingsfondsen. De beleggingsstrategie van deze mandaten en fondsen is omschreven in een vermogensbeheerovereenkomst, prospectus of beleggingsrichtlijn. Van ieder mandaat zijn de voorwaarden en karakteristieken vastgelegd in factsheets, die als bijlage zijn toegevoegd aan het beleggingsplan. De externe vermogensbeheerders rapporteren minimaal een keer per kwartaal en in de meeste gevallen maandelijks over het gevoerde beleggingsbeleid en de behaalde resultaten. Deze resultaten worden vergeleken met een representatieve benchmark.

De selectie van vermogensbeheerders en de beoordeling van hun prestaties vinden plaats op basis van objectieve criteria. Het fonds maakt daarbij gebruik van de diensten van een externe consultant. De gemaakte afwegingen en de daarbij gehanteerde argumenten blijken uit een systematisch opgebouwd selectie- en evaluatiedossier (investment cases).

Gedurende de periode van uitbesteding draagt het fonds zorg voor de instandhouding en naleving van afdoende controlemechanismen om uitbestedingsrisico's te beheersen.

4.3 Eigen beheer

De allocatie van middelen over de diverse assetcategorieën en vermogensbeheerders vindt plaats in eigen beheer volgens het door het bestuur vastgestelde jaarlijkse beleggingsplan.

Voor de uitvoering van het deel van de beleggingen in eigen beheer, het alloceren van middelen aan de vermogensbeheerders en de beleggingsadministratie zijn organisatorische maatregelen getroffen die staan beschreven in afzonderlijke procesbeschrijvingen.

De afdekking van het valutarisico wordt uitgevoerd door BlackRock.

4.4 Rapportage

De directeur van het fonds doet ieder kwartaal verslag in de beleggingscommissie en aan het bestuur over het gevoerde beleggingsbeleid. Onderdeel van de kwartaalrapportage aan het bestuur is de risicomonitor, opgesteld door Kas Bank, waarin de ontwikkeling van de beleggingen wordt afgezet tegen de verplichtingen en de dekkingsgraadirisico's zijn berekend volgens de normen van DNB. Daarnaast vindt rapportage plaats middels de risicorapportage, die wordt opgesteld door BlackRock.

4.5 Kostenbeheersing

Bij de uitvoering van het beleggingsbeleid maakt het fonds geen andere kosten dan die welke redelijk en proportioneel zijn in relatie tot de omvang en de samenstelling van het belegd vermogen en de doelstelling van het fonds. De kosten van het vermogensbeheer worden ieder kwartaal gerapporteerd in het kwartaalverslag (risicomonitor) en ieder jaar

in het jaarverslag conform de aanbevelingen van de Pensioenfederatie. Daarnaast participeert het fonds in een jaarlijks kostenbenchmarkonderzoek.

4.6 Deskundigheid

Het fonds draagt er zorg voor dat zij in alle fasen van het beleggingsproces beschikt over de deskundigheid die vereist is voor:

- een optimaal beleggingsresultaat;
- een professioneel beheer van de beleggingen; en
- de beheersing van de aan beleggingen verbonden risico's.

4.7 Scheiding van belangen

Bij de uitvoering van het beleggingsbeleid wordt gewaakt voor belangenverstremming. Met het oog daarop zijn de verbonden personen van het fonds gehouden een gedragscode na te leven.

Een compliance officer ziet toe op naleving van de gedragscode.

4.8 Het beleggingsproces

Het beleggingsproces vormt de randvoorwaarden van het beleggingsbeleid. Onder het beleggingsproces wordt verstaan het geheel van regels dat toeziet op de voorbereiding en de uitvoering van het beleggingsbeleid en het beheer van de beleggingen. Het fonds verlangt van alle bij het beleggingsbeleid betrokken personen in de organisatie er op toe te zien dat gehandeld wordt in overeenstemming met de regels van het beleggingsproces. Dit leidt tot een consistent en beredeneerd beleggingsgedrag. Het beleggingsproces staat beschreven in hoofdstuk 4.5 van de ABTN.

4.9 Strategische allocatie

In het kader van een integrale benadering van de beleggingen en de verplichtingen wordt de invulling van het beleggingsbeleid gebaseerd op Asset Liability Management (ALM). De ALM-studie is maatgevend voor de verdeling over de beleggingscategorieën, waarbij wordt gestreefd naar een optimale beleggingsportefeuille in combinatie met een consistent premie- en toeslagenbeleid. De ALM-studie wordt minstens iedere drie jaar uitgevoerd.

Het fonds voert geen of slechts een beperkt actief tactisch beleid, maar hanteert bandbreedtes ten opzichte van de strategische beleggingsmix waarbinnen de beleggingen kunnen bewegen. Het bestuur kan besluiten om de strategische allocatie aan te passen, waarbij met name in onzekere financiële markten wordt beoogd het risicoprofiel van de beleggingsportefeuille niet te vergroten en indien gewenst zelfs te verlagen.

4.10 Toegepaste wegingsmethoden voor beleggingsrisico's

De beleggingen, het beheer van de beleggingen en de beheersing van de aan beleggingen verbonden risico's geschieden met inachtneming van het vastgestelde ALM beleid en het jaarlijkse beleggingsplan. Voor de generieke sturing van de risico's is de weging naar de beleggingscategorieën in de beleggingsportefeuille van groot belang. Specifieke sturing op marktrisico's vindt plaats met behulp van onder andere standaarddeviatie en tracking error. Voor kredietrisico's wordt gewerkt met credit ratings.

4.11 Sanctiewetgeving

Het fonds werkt niet mee aan beleggingstransacties die verboden zijn, bijvoorbeeld op grond van het internationaal recht. In dit kader heeft het fonds op het gebied van administratieve organisatie en interne controle concrete maatregelen getroffen ter naleving van antiterrorismewetgeving, in het bijzonder de Sanctiewet 1977 en EU sanctieverordeningen.

Bijlage 3 - Regeling misstanden (incidentenregeling en klokkenluidersregeling)

Stichting Pensioenfonds Wolters Kluwer Nederland (verder te noemen: het fonds) ziet de goede reputatie en integriteit van haar organisatie als een belangrijk vereiste om succesvol te opereren als pensioenfonds. Het doel van de regeling is om te regelen op welke wijze misstanden, waaronder incidenten, worden geconstateerd, gemeld, vastgelegd en aanleiding zijn voor het nemen van corrigerende maatregelen en daarnaast om elke verbonden persoon van het fonds de gelegenheid te geven om een misstand, al dan niet anoniem te melden, zodat al het nodige gedaan kan worden in het geval van mogelijke overtredingen van interne of externe regelgeving of andere misstanden.

1. Definities

1.1. Verbonden persoon:

- alle medewerkers van het pensioenbureau, onafhankelijk van de duur waarvoor of de juridische basis waarop zij werkzaam zijn.
- degenen die voor het fonds werkzaamheden verrichten maar niet bij het fonds in dienst zijn, waaronder de leden van het bestuur, (reserve)leden van het verantwoordingsorgaan, leden van de raad van toezicht en externe leden van commissies.
- andere (categorieën) personen aangewezen door het bestuur van het fonds.

Medewerkers van uitvoeringsorganisaties zijn geen verbonden personen, tenzij deze op basis van lid c van dit artikel wel als zodanig zijn aangewezen.

1.2. Melder: iedereen die (een vermoeden van) een misstand conform deze regeling meldt bij de vertrouwenspersoon.

1.3. Misstand: een op redelijke gronden gebaseerd vermoeden of wetenschap van een (voornemen tot een) doen of nalaten binnen het fonds dat:

- a. Een strafbaar feit oplevert.
- b. Een schending inhoudt van interne of externe regelgeving of beleidsregels.
- c. Autoriteiten of personen die belast zijn met de uitvoering van of het toezicht op de naleving van wettelijke regelingen, of wettelijke opsporingsambtenaren beoogt te misleiden.
- d. Beoogt dat informatie over de hiervoor genoemde feiten wordt achtergehouden.
- e. Op enigerlei wijze direct of indirect de goede naam van het fonds kan schaden.
- f. Een ernstig gevaar vormt voor de integere bedrijfsvoering van het fonds.

2. Algemeen

2.1 Het bestuur van het fonds zal ervoor zorg dragen dat de Regeling Misstanden bekend is bij alle verbonden personen.

2.2 Het bestuur heeft de voorzitter van het bestuur in het kader van deze regeling aangewezen als Vertrouwenspersoon.

2.3 Indien de Melder aanleiding heeft om niet te melden aan de voorzitter van het bestuur dan zal de Compliance Officer optreden als Vertrouwenspersoon.

2.4 De Vertrouwenspersoon ontvangt de meldingen en voert een voorlopig onderzoek uit. Daarbij kan de Vertrouwenspersoon zich door derden laten ondersteunen.

3. Misstanden

3.1 Een misstand dient, bij voorkeur schriftelijk, worden gemeld bij de Vertrouwenspersoon. De Melder krijgt hiervan een bevestiging. De Melder kan verzoeken dat zijn anonimiteit gewaarborgd blijft.

- 3.2 De Vertrouwenspersoon zal een voorlopig onderzoek uitvoeren, zodra hij een melding van een Melder heeft ontvangen.
- 3.3 De Vertrouwenspersoon zal een binnengekomen melding met het bestuur en/of de directeur bespreken.
- De Vertrouwenspersoon zal zich wenden tot de directeur als een medewerker of de voorzitter van het bestuur onderwerp van de melding is.
  - De Vertrouwenspersoon zal zich wenden tot het bestuur als de directeur of een andere verbonden persoon onderwerp van de melding is.
- 3.4 De Vertrouwenspersoon zal de directeur respectievelijk het bestuur adviseren de melding terzijde te leggen als uit zijn onderzoek geen grond blijkt voor de melding. Als het voorlopig onderzoek serieuze indicaties geeft van mogelijke schending van interne of externe regelgeving of andere onregelmatigheden, dan zal de directeur of het bestuur de klacht laten onderzoeken.
- 3.5 De Melder ontvangt algemene informatie over de voortgang van het onderzoek (en de uitkomst) tenzij de Melder daar geen prijs op stelt of dit nadelig is voor de Melder of voor het onderzoek, of tenzij er andere gegronde redenen zijn om de Melder niet te informeren.

4. Uitkomst onderzoek

De Vertrouwenspersoon rapporteert de onderzoeksresultaten aan de directeur respectievelijk het bestuur. De rapportage bevat een kort relaas van feiten en omstandigheden, de bewijsvoering in hoofdlijnen, alsmede het advies met betrekking tot de te nemen maatregel(en).

5. Maatregelen

Op basis van de onderzoeksresultaten beoordeelt de directeur of het bestuur de misstand en besluit in overleg met de voorzitter van het bestuur ten aanzien van de volgende punten:

- Arbeidsrechtelijke of disciplinaire maatregelen jegens betrokken verbonden personen.
- Civielrechtelijke maatregelen, zoals regres.
- Interne en externe communicatie.
- Aanpassing procedures.
- Overige maatregelen voor het herstel van de bedrijfsvoering.
- Melding aan de toezichthouder(s).

Indien de misstand de voorzitter van het bestuur betreft zal de secretaris geraadpleegd worden.

Het uitgangspunt bij het bepalen van het soort maatregel(en) en sancties is dat het veroorzaken van een misstand als een ernstige schending wordt beschouwd van de vertrouwensrelatie tussen het fonds enerzijds en de verbonden persoon anderzijds.

Het veroorzaken van een misstand of anderszins daarbij betrokken zijn, kan leiden tot arbeidsrechtelijke maatregelen, waaronder ontslag op staande voet. In geval sprake is van opzettelijk en ernstige strafbare overtredingen, zoals misdrijven als genoemd in het Wetboek van Strafrecht en de Wet Economische Delicten, wordt in beginsel aangifte gedaan bij justitie of politie.

De directeur of het bestuur ziet toe op de implementatie en naleving van nieuwe procedures en maatregelen, die naar aanleiding van de misstand getroffen zijn.

De directeur of het bestuur draagt zorg voor eventuele rapportage aan DNB. Ernstige misstanden worden onverwijld aan DNB gemeld onder opgaaf van de feiten en om-

standigheden van de misstand, alsmede de informatie over de functie, de hoedanigheid en de positie van de betrokken (rechts)perso(o)n(en) die verantwoordelijk is/zijn voor de ontstane misstand. Hiermee wordt voldaan aan de eisen die het Besluit Financieel Toetsingskader terzake stelt.

De directeur informeert DNB in opdracht van het bestuur tevens over de maatregelen die naar aanleiding van de misstand zijn genomen of nog zullen worden genomen.

6. Registratie

De Vertrouwenspersoon registreert al zijn activiteiten, rapporten en ontvangen informatie.

7. Gevolgen voor de Melder

Melders die te goeder trouw handelen overeenkomstig deze regeling kunnen melden zonder dat zij daarmee hun (arbeidsrechtelijke) positie in gevaar brengen. Het bestuur zal al het mogelijke in het werk stellen dat Melders die handelen overeenkomstig deze regeling in staat zijn om te melden zonder dat zij door het melden hun (arbeidsrechtelijke) positie in gevaar brengen. Represailles als gevolg van melden worden beschouwd als een ernstige schending van deze regeling, in welk geval passende actie door het bestuur zal worden ondernomen om de (arbeidsrechtelijke) positie van de Melder c.q. klokkenluider te beschermen.

8. Anonimiteit

De Vertrouwenspersoon zal nooit de naam van de Melder openbaren, tenzij de wet hem hiertoe verplicht of de Melder hiermee instemt.

Als op enig moment de Vertrouwenspersoon op grond van de wet verplicht wordt de naam van de Melder te openbaren, zal de Vertrouwenspersoon de Melder hiervan onmiddellijk en voordat openbaring van de naam van de Melder plaatsvindt op de hoogte stellen, tenzij de Vertrouwenspersoon rechtsgeldige redenen heeft om dat niet te doen.

(versie: 14 februari 2018 met de toevoeging van de raad van toezicht bij de verbonden personen in 1.1)

Bijlage 4 - Uitbestedingsbeleid

Artikel 1 Doel van het uitbestedingsbeleid

De doelstelling van het uitbestedingsbeleid is dat het pensioenfonds aantoonbaar in control is ten aanzien van de risico's samenhangend met de uitbesteding van kernactiviteiten. Het pensioenfonds streeft naar een goede reputatie en betrouwbaarheid. Daarom besteedt het alleen werkzaamheden uit aan betrouwbare, professionele partijen die kunnen voldoen aan het uitbestedingsbeleid van het fonds.

Het uitbestedingsbeleid waarborgt de doelstellingen van het pensioenfonds bij uitbesteding van activiteiten. De belangen van belanghebbenden mogen geen gevaar lopen doordat het pensioenfonds delen van haar werkzaamheden heeft uitbesteed.

Artikel 2 Reikwijdte

Het uitbestedingsbeleid is van toepassing op:

- a. Alle selectietrajecten met betrekking tot uitbesteding van activiteiten of inkoop van producten of diensten door het pensioenfonds.
- b. Alle bestaande en/of nieuwe uitbestedingsovereenkomsten gedurende de gehele looptijd van deze overeenkomsten.

Artikel 3 Werkzaamheden die niet mogen worden uitbesteed

De volgende werkzaamheden mogen conform de Pensioenwet¹ niet worden uitbesteed:

- a. Taken en werkzaamheden van personen die het dagelijks beleid bepalen, daaronder mede verstaan het vaststellen van beleid en het afleggen van verantwoording over het gevoerde beleid.
- b. Werkzaamheden waarvan uitbesteding de verantwoordelijkheid van de uitvoerder voor de organisatie en beheersing van bedrijfsprocessen en het toezicht daarop kan ondermijnen.
- c. Indien de uitbesteding een belemmering kan vormen voor een adequaat toezicht op de naleving van het bij of krachtens de van toepassing zijnde wet- en regelgeving bepaalde.

Artikel 4 Verantwoordelijkheden bestuur

Het bestuur blijft eindverantwoordelijk voor, en behoudt volledige zeggenschap over, de uitbestede activiteiten of processen. Dit geldt ook onverminderd wanneer uitbesteding plaatsvindt door derden aan weer andere partijen. Dit betekent dat het bestuur zicht moet hebben op de keten van (onder-)uitbesteding van kernactiviteiten.

Artikel 5 Uitbestedingscommissie

Het bestuur heeft een uitbestedingscommissie ingesteld. De uitbestedingscommissie adviseert het bestuur over het uitbestedingsbeleid en is tevens bevoegd, binnen de

---

¹ Pensioenwet artikel 34, en Besluit uitvoering Pensioenwet en Wet verplichte beroepspensioenregelingen artikel 12 (geldend op 10 februari 2017).

door het bestuur vastgestelde risicobereidheid, het beleid en het jaarplan, beslissingen te nemen op het gebied van de uitbesteding van het pensioenfonds. De belangrijkste taak van de uitbestedingscommissie is het inzichtelijk maken en verbeteren van de mate waarin het pensioenfonds grip heeft op zijn uitbestedingsrelaties. De uitbestedingscommissie bestaat uit vier leden: twee bestuursleden, de directeur en de chief investment officer. Bij de vergaderingen van de uitbestedingscommissie is regulier eveneens een toehoorder vanuit het verantwoordingsorgaan aanwezig.

Artikel 6 Risicobeheersing

- 6.1 In geval van uitbesteding en bij langere looptijden ook periodiek gedurende de looptijd daarvan, voert het bestuur een systematische analyse uit van de risico's die samenhangen met de uitbesteding van werkzaamheden. In verband met de geanalyseerde risico's neemt het bestuur beheersmaatregelen. Het bestuur zorgt ervoor:
  - a. Te doorgronden wat de uitbestede activiteiten inhouden.
  - b. Gefundeerde beslissingen met betrekking tot de uitbestede activiteiten te nemen.
  - c. Het werk van de leverancier te monitoren.
- 6.2 In de risicoanalyse is in ieder geval opgenomen een beschrijving van de uit te besteden activiteiten en de te verwachten impact, een kosten-baten analyse, een analyse van de financiële, operationele en reputatiegerelateerde risico's en de vereiste toezichtmaatregelen.

Artikel 7 Scheiding van functies

- 7.1 Bij iedere uitbesteding is uitgangspunt dat werkzaamheden op het gebied van strategische advisering, uitvoering, monitoring en controle op een doordachte en bij onafhankelijk van elkaar opererende partijen neergelegd worden. Dit in kader van scheiding van functies.
- 7.2 Het bestuur waarborgt waar nodig bij opdrachtverstrekking aan adviseurs de onafhankelijke positie. De accountant bijvoorbeeld mag bij de verstrekking van een opdracht niet in de positie gebracht worden waardoor hij (in de nabije toekomst) zijn eigen werk controleert en de certificerend actuaris mag geen andere werkzaamheden verrichten voor het pensioenfonds dan het certificeren van het actuariële rapport en de actuariële staten.

Artikel 8 Selectieproces

- 8.1 Het proces begint met een analyse van het risico van de uitbesteding/inkoop. Hiermee wordt de hoogte van het risico (nihil-laag, gemiddeld, hoog) bepaald. Het risico wordt onder meer bepaald op basis van het relatieve belang.
- 8.2 Het bestuur waarborgt een effectief proces voor leverancierselectie. Dit proces bevat de volgende onderdelen:
  - a. Risicoanalyse.
  - b. Besluit tot starten selectietraject.
  - c. Opstellen selectiecriteria.
  - d. Longlist.
  - e. RFI (request for information).
  - f. Shortlist.
  - g. Uitvraag binnen het pensioenfonds inzake mogelijke belangenverstremeling.

- h. RFP (request for proposal).
- i. Selectiebesluit.
- j. Opstellen overeenkomst.

8.3 Op basis van het risico wordt bepaald hoe het bij 8.2 bepaalde proces uitgevoerd wordt. Bij kernactiviteiten, of wanneer het risico gemiddeld of hoog is, wordt het volledige selectietraject doorlopen. Bij een risico nihil-laag wordt een beperkt selectietraject doorlopen.

Artikel 9 Belangenverstrengeling

9.1 Bij besluitvorming omtrent uitbesteding worden de artikelen 5.1 en 5.6 van de gedragscode in acht genomen met betrekking tot het melden van een (potentieel) belangenconflict en de betrokkenheid van belanghebbende partijen. Hiermee wordt voorkomen dat een besluit wordt genomen op basis van andere belangen dan die van het pensioenfonds, of de schijn hiervan wordt gewekt.

9.2 Op het moment dat tijdens het proces voor leverancierselectie (zie ook artikel 8) de shortlist bekend is, inventariseert de compliance officer, in het geval van een volledig selectietraject, de mogelijke belangenconflicten ten aanzien van de partijen die op de short list staan. Deze uitvraag verstuurt de compliance officer naar de volgende personen:

- a. Bestuur.
- b. (Door het bestuur aangewezen) medebeleidsbepalers.
- c. Commissieleden van binnen en buiten het pensioenfonds die in de bestuurscommissie plaatshebben waar het selectietraject relevant voor is.

9.3 De compliance officer beoordeelt de resultaten van de uitvraag naar mogelijke belangenconflicten en rapporteert deze aan de verantwoordelijke van het selectietraject. De compliance officer geeft hierbij een advies ten aanzien van de in artikel 9.4 genoemde mogelijkheden.

9.4 De door de compliance officer gerapporteerde resultaten van de uitvraag naar mogelijke belangenconflicten worden door de verantwoordelijke voor het selectietraject meegenomen in de afweging voor welke leverancier gekozen gaat worden. Hierbij zijn drie mogelijkheden:

- a. Geen belangenconflicten: de leverancier kan, wat de mogelijke belangenconflicten betreft, geselecteerd worden.
- b. Belangenconflicten waarvoor mitigerende maatregelen mogelijk zijn: er zijn wel (beperkte) belangenconflicten geïdentificeerd, maar er kunnen voldoende maatregelen getroffen worden om de daarmee gemoeide risico's te beperken. Bijvoorbeeld door het beëindigen van een nevenactiviteit, het van de hand doen van een financieel belang, of door af te zien van het uitoefenen van stemrecht.
- c. Belangenconflicten waarvoor geen mitigerende maatregelen mogelijk zijn: er zijn belangenconflicten waarvan het risico niet (voldoende) beperkt kan worden middels beheersmaatregelen. De leverancier kan niet geselecteerd worden.

9.5 Als een of meerdere van de aangeschreven verbonden personen niet (tijdig) reageert op de uitvraag naar mogelijke belangenconflicten bepaalt de verantwoordelijke van het selectietraject samen met de compliance officer de impact van het uitblijven van de reactie(s) op de besluitvorming.

- a. Indien voldoende beargumenteerd kan worden dat er geen of weinig risico bestaat, dan legt de verantwoordelijke voor het selectietraject dit vast in de documentatie van het selectietraject en gaat het proces verder.
- b. Indien het niet voldoende duidelijk is wat de impact is, besluit het bestuur hoe hiermee omgegaan moet worden.

Artikel 10 Vereisten voor leverancier en aanbod

10.1 Een leverancier in de risicocategorie gemiddeld of hoog, die in aanmerking komt om de uit te besteden activiteit of het proces te gaan uitvoeren, voldoet voor zover relevant aan de volgende kwalificaties:

- a. De leverancier staat te goeder naam en faam bekend. Informatie wordt verkregen uit publieke bronnen, navraag in het netwerk en kennis over sleutelfiguren binnen de organisatie.
- b. De leverancier is aantoonbaar financieel gezond.
- c. De leverancier beschikt over de vereiste operationele en technische vaardigheden, kwaliteitsnormen, goede naam en competentie.
- d. De leverancier waarborgt continuïteit van dienstverlening.
- e. De leverancier beschikt over een ISAE 3402 type II verklaring of een gelijkwaardige certificering, of een gelijkwaardige aantoonbare zekerheid. Deze dient van toepassing te zijn op de uitbestede processen.
- f. De leverancier beschikt over de benodigde vergunningen.
- g. De leverancier voldoet aan de algemene kwaliteitsnormen geldend voor de specifieke beroepsgroep.
- h. De leverancier kan en wil het pensioenfonds in staat stellen blijvend te voldoen aan het bij of krachtens van toepassing zijnde wet- en regelgeving bepaalde.
- i. Op verzoek van de toezichthouder van het pensioenfonds worden relevante gegevens ter beschikking gesteld aan deze toezichthouder en informeert de leverancier het bestuur hierover.
- j. De mogelijkheid voor de toezichthouder om onderzoek ter plaatse te doen of te laten doen bij de leverancier.
- k. De mogelijkheid voor het pensioenfonds om een audit uit (te laten) voeren bij de leverancier.
- l. De leverancier beschikt over een gedragscode, die ten minste gelijkwaardig is aan die van het pensioenfonds.
- m. De leverancier past een beheerst beloningsbeleid toe.
- n. De leverancier heeft een fraudepreventiebeleid.
- o. De leverancier past employmentscreening toe.
- p. De leverancier heeft een incidentenregeling.
- q. De leverancier leeft, voor zover aan de orde, de geldende sanctiewetgeving na.

10.2 Aan het definitieve aanbod van de beoogde leverancier in de risicocategorie gemiddeld of hoog, wordt onder meer aandacht besteed aan:

- a. Het aanbod moet in overeenstemming zijn met wet- en regelgeving, het uitbestedingsbeleid en ander beleid van het pensioenfonds.
- b. Het aanbod moet voldoen aan het selectiebesluit.
- c. Een inzichtelijke en marktconforme prijs, waarbij de initiële kosten apart worden aangegeven.
- d. De voorgestelde afspraken moeten specifiek, meetbaar, acceptabel, realistisch en tijdgebonden zijn.

- e. Het pensioenfonds moet de mogelijkheid hebben wijzigingen aan te brengen in de wijze waarop de uitvoering van de werkzaamheden door de leverancier geschiedt.
  - f. De voorstellen betreffende rapportage moeten het ten minste mogelijk maken dat het pensioenfonds aan de wettelijke en de contractuele verplichtingen kan voldoen.
  - g. Het aanbod moet een voorstel voor periodieke evaluatie bevatten.
  - h. De aansprakelijkheid voor de uitbestede werkzaamheden is adequaat geregeld. Een aansprakelijkheidsverzekering dan wel concernverhoudingen kunnen hierop duiden.
- 10.3 Aan leveranciers in de risicocategorie nihil-laag kan het bestuur minder zware eisen stellen. Deze minder zware eisen worden voorafgaand aan de selectie vastgelegd.
- 10.4 De in artikel 10.1 genoemde toetscriteria en de in artikel 10.2 genoemde eisen kunnen door het bestuur worden aangevuld met andere criteria en eisen, zoals bijvoorbeeld de criteria die vermeld staan in de nota 'Toetsingskader uitbesteding door pensioenfonds' van DNB.

Artikel 11 Periodieke beoordeling

Beoordeling van de organisatie

- 11.1 Het bestuur draagt zorg voor een effectief proces van periodieke leveranciersbeoordelingen, in ieder geval van de leveranciers met een gemiddeld of hoog risico, waarbij de mate van gewenste zekerheid gebaseerd is op het risico dat de uitbestede activiteiten vormen ten aanzien van de kwaliteit van de bedrijfsuitoefening van het pensioenfonds. Hierbij wordt in ieder geval periodiek zekerheid gevraagd en beoordeeld van leveranciers of die nog in overeenstemming met hun richtlijnen handelen en voldoen aan alle van toepassing zijnde wettelijke vereiste voorschriften.
- 11.2 Het bestuur stelt bij de periodieke beoordelingen vast of verandering van leverancier(s) wenselijk is en onderzoekt alternatieven.

Beoordeling van de geleverde diensten

- 11.3 Leveranciers worden verzocht alle materiële bijzonderheden met betrekking tot compliance, die het pensioenfonds raken, direct aan het bestuur of het pensioenfonds te rapporteren.
- 11.4 Periodiek wordt het uitgevoerde compliancebeleid van de leveranciers met betrekking tot de aan hen uitbestede werkzaamheden getoetst, hetzij middels het verstrekken van een compliancerapportage aan het pensioenfonds, dan wel middels interview/vragenlijst door/van het pensioenfonds.
- 11.5 Tevens rapporteert de leverancier periodiek over de uitgevoerde werkzaamheden/geleverde diensten op basis van overeengekomen SLA's, benchmarks of andere afspraken.

Artikel 12 Beëindiging van uitbesteding

- 12.1 In de overeenkomst met de leverancier worden afspraken gemaakt over de wijze waarop een overeenkomst wordt beëindigd, en over de wijze waarop wordt gewaarborgd dat het pensioenfonds de werkzaamheden na beëindiging van de overeenkomst weer zelf kan uitvoeren of door een andere derde kan laten uitvoeren. Tevens wordt,

indien aan de orde, afgesproken op welke wijze de bij de leverancier noodzakelijk achterblijvende data worden veilig gesteld.

- 12.2 Bij het afscheid van een leverancier wordt een gestructureerd exitgesprek gevoerd, waarbij de relatie wordt afgehecht.

Artikel 13 Overeenkomst

13.1 In de overeenkomst met de leverancier, die wordt aangesteld (zie artikel 8.2.j), wordt voor zover relevant het volgende geregeld:

- a. Heldere en expliciete taak- en rolverdeling tussen pensioenfonds en leverancier.
- b. Een bepaling waaruit blijkt dat de leverancier beschikt over een gedragscode die tenminste gelijkwaardig is aan die van het pensioenfonds.
- c. Een standaardbepaling waaruit blijkt dat leverancier zijn medewerkers verplicht in te stemmen om te handelen overeenkomstig alle geschreven complianceprocedures en andere wettelijke vereisten opgelegd door overheids- en andere regelgevende instanties en dwingt de naleving van dergelijke verplichtingen en vereisten af.
- d. De verplichting voor leverancier om, voor zover aan de orde, de geldende sanctiewetgeving na te leven
- e. De verplichting voor de leverancier om informatie waar de toezichthouder ter uitvoering van zijn wettelijke taak om vraagt rechtstreeks aan de toezichthouder ter beschikking te stellen.
- f. De mogelijkheid voor het pensioenfonds om wijzigingen aan te brengen in de wijze waarop de uitvoering van de werkzaamheden door de leverancier geschiedt.
- g. De verplichting voor de leverancier om het pensioenfonds in staat te stellen blijvend te voldoen aan het bij of krachtens van toepassing zijnde wet- en regelgeving bepaalde.
- h. Een bepaling waarin is vastgelegd dat de leverancier de activiteiten niet aan een derde partij mag uitbesteden zonder voorafgaande toestemming van het pensioenfonds.
- i. De mogelijkheid voor de toezichthouder om onderzoek ter plaatse te doen of te laten doen bij de leverancier.
- j. De mogelijkheid voor het pensioenfonds om een audit uit (te laten) voeren bij de leverancier.
- k. De wijze waarop de overeenkomst wordt beëindigd, en de wijze waarop wordt gewaarborgd dat het pensioenfonds de werkzaamheden na beëindiging van de overeenkomst weer zelf kan uitvoeren of door een andere derde kan laten uitvoeren.
- l. Afspraken met betrekking tot periodieke evaluatie;
- m. Consequenties van niet-nakoming van de overeenkomst door de leverancier.

13.2 Indien de leverancier een bewerker voor het pensioenfonds is zoals bedoeld in de vigerende privacywetgeving, komt het pensioenfonds een bewerkersovereenkomst overeen met de leverancier.

13.3 Het bestuur kan aan de overeenkomsten met leveranciers in de risicocategorie nihil-laag overeenkomstig artikel 10.3 lagere eisen stellen.

Artikel 14 Inwerkingtreding

Deze regeling is door het bestuur in de bestuursvergadering van 14 februari 2018 vastgesteld en treedt in werking met ingang van 1 januari 2018. Het bestuur beoordeelt jaarlijks of het uitbestedingsbeleid geactualiseerd moet worden.